Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 15.01.2022

Submitted date

Kabul tarihi 18.02.2022

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 28.02.2022

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çelik, C. (2022). İngiltere Konsolosu Niven Kerr'in 1845-1846 Yıllarına Ait Raporlarına Göre Kıbrıs'ta Üretim, İhracat ve İthalat. *Journal of History School*, 56, 189-225.

İNGİLTERE KONSOLosu NIVEN KERR'İN 1845-1846 YILLARINA AİT RAPORLARINA GÖRE KIBRIS'TA ÜRETİM, İHRACAT VE İTHALAT¹

Cemil ÇELİK²**Öz**

Bu makale öncelikli olarak Osmanlı döneminde İngiltere'nin Kıbrıs Konsolosu Niven Kerr tarafından kaleme alınan 1845-1846 tarihli konsolosluk raporlarında kayıtlı üretim, ihracat ve ithalat bilgileriyle ilgilidir. Makalede bu bilgilerle birlikte Kıbrıs ve İstanbul'daki ilgili şer'îye sicilleri ve Osmanlı arşiv belgeleri ile raporların hazırlandığı dönemde Kıbrıs'ın genel durumu hakkında bilgi verilmektedir. Raporlara göre, buğday, arpa, pamuk, ipek, doğal boyalar, zeytinyağı, üzüm ve şarap, harnup, yün ve tuzun ihracatı Kıbrıs'tan yapılan tüm ihracatın toplam değerinin %80'ini oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde tekrarlanan kuraklık ile çekirge sorunu, adanın geleceği ve üretimi için en büyük problemlerdendir. Raporlarda, çekirge felaketi ve kuraklığın sonuçlarına kısmi çözümler sunulmaktadır. Niven Kerr 1845 yılında adanın İngiltere tarafından o güne kadar ihmal edildiğini dile getirmiş ve adanın İngiltere için önemini vurgulamıştır. Raporlarda doğru tespitler bulunmakla birlikte Osmanlı yönetimine karşı ön yargı mevcuttur. Bu makalenin amacı, hazırlandığı dönemde Kıbrıs'ın iktisat tarihi için ayrı bir öneme sahip olan ve bugüne kadar bir bütün olarak ele alınmayan raporları incelemektir.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Emperyalizmi, Kıbrıs, Konsolos, Niven Kerr, Üretim-İhracat-İthalat, Rapor.

¹ Bu çalışma 22-24 Ekim 2021 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde gerçekleştirilen "Kıbrıs'ın Fethinin 450. Yılı Uluslararası Sempozyumu"nda yapılan sunumun konu ve kapsam genişletilerek hazırlanmış halidir.

² Dr., cemilcelik736@yahoo.com.tr, Orcid: 0000-0002-8831-0913

The Production, Exports and Imports of Cyprus According to the Report of 1845-46 by the British Consul Niven Kerr on Cyprus

Abstract

This article is primarily concerned with the production, export and import data which were recorded in the consular reports dated 1845-1846, by Niven Kerr, the British Consul in Cyprus. In addition to this information, the article also gives information about the relevant sharia registries in Cyprus and Istanbul, Ottoman archival documents and the general situation of Cyprus at the time the reports were prepared. According to these reports; exports of wheat, barley, cotton, silk, natural dyes, olive oil, grapes and wine, carob, wool and salt accounted for 80% of the total value of all exports from Cyprus. The recurrent drought and locust problem in the Ottoman period are among the biggest problems for the future and production of the island. The reports offer partial solutions to the consequences of the locust disaster and drought. Niven Kerr stated in 1845 that the island had been neglected by Britain until then and emphasized the importance of the island for England. Although there are correct determinations in the reports, there is prejudice against the Ottoman administration. The aim of this article is to investigate the reports of special importance for the economic history of Cyprus at the time of their preparation and which have not been evaluated as a whole to date.

Keywords: British Imperialism, Cyprus, Consul, Niven Kerr, Production-Export-Import, Report.

GİRİŞ

Konsoloslar öncelikli olarak diğer ülkelerde ticaret yapan vatandaşlarının ticari menfaatlerini koruma ile görevlendirilmiştir. Konsoloslar tarafından hazırlanan raporlarda bazen ülkemizdeki arşivlerdeki mevcut defter, belge vb. materyallerin içermediği bilgiler yer almaktadır. Bu açıdan raporlar özellikle iktisat tarihi için ayrı bir öneme sahiptir. Konsolosluk rapor/belgeleri kullanılarak yapılan çalışmalar alana önemli katkı sunmaktadır.³

³ Mübahat S. Küttükoğlu, “Osmanlı İktisat Tarihi Açısından Konsolosluk Raporlarının Ehemmiyeti ve Kıymeti”. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 10-11, (1981-1982), 151-166; Zeynep Dörtok-Abacı, “İngiliz Konsolosluk Belgeleri Işığında Bursa Ekonomisi (1848- 1896)”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(11), (2006), 159-171; İsmail Arslan, “İngiliz Konsolos Raporları Işığında XIX. Yüzyıl Ortalarında Drama Sancağı’nda Tütün Yetiştiriciliği ve Ticareti”. *Turkish Studies*, 4(3), (2009), 154-178; Özgür Yılmaz, “Türk Deniz Ticaret Tarihinin Kaynağı Olarak Konsolos Raporları”. *VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul: İstanbul Yayınları, 2016, 311-330; Kemal Saylan, “Erzurum Konsolosluk Raporlarına Göre 20. Yüzyıl Başlarında Diyarbakır Ticareti”. *Journal of Social Sciences /Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), (2018), 243-261.

İncelenen döneme ait Kıbrıs İngiltere konsolosları hakkında ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda ağırlıklı olarak Osmanlı arşiv belgeleri ve şer'îye sicillerinden istifade edilerek İngiltere konsolosları ve faaliyetleri ele almıştır.⁴ Konsoloslar tarafından kendi dillerinde hazırlanan raporlar bu çalışmaların konusu olmamıştır. Makale ile bu eksiklik giderilerek raporlarda sunulan bilgiler ışığında ilgili dönemde adanın iktisadi durumu İngiltere Konsolosu Niven Kerr'in tespitlerine göre ele alınacak ve adanın iktisat tarihi için ayrı bir bakış açısı ortaya konacaktır. Bu raporların iktisadi boyutu bir bütün olarak yerli ve yabancı tarihçiler tarafından ilk olarak incelenecektir. Kıbrıs iktisat tarihi açısından İngiltere konsolosu raporlarına dayanarak hazırlanan çalışma bir başlangıç teşkil edecektir. Bunun yanında döneme ait Osmanlı arşiv belgeleri ve şer'îye sicilleri ile konsolosluk raporlarında yer alan bazı ön yargıların haksızlığı ortaya konulacaktır.

Yapılan çalışmada esas olarak kullanılan raporlar Londra'da bulunan National Archives'te mevcuttur.⁵ İngiltere'nin Kıbrıs konsolosu tarafından hazırlanan bu raporların önemli bir kısmını oluşturan adada üretilen ürünler, ihracat, ithalat, esnafın durumu gibi konular genelde Osmanlı iktisat tarihi özelde Kıbrıs iktisat tarihi için ayrı bir yere sahiptir. Ayrıca konsolosların özellikle 18. yüzyılın sonundan itibaren sadece ticari konularla ilgilenmeyip görevlendirildikleri bölgelerde siyasi, toplumsal konularla ilgilenmeleri gerçeği⁶ bu dönemde Kıbrıs içinde geçerlidir.

Konsolos etimolojik olarak Latince “danışmak, istişare etmek, düşünmek” mânalarına gelen consulere fiiline dayanmaktadır. Consul Roma'da önemli devlet konularını senato ile görüşen devlet memuruna karşılık gelmektedir. Ortaçağ'da ise farklı anlam kazanmış ve yabancı ülkelerdeki bir çeşit ticarî temsilcilere yönelik unvan olarak kullanılmıştır.⁷

Osmanlı Devleti, Akdeniz ve Karadeniz'de hâkimiyetini tesis etmeye başlayınca Avrupa ülkeleri ile ticari bağlamda ilişkiye girmişti. Bu ilişkilerin

⁴ Celal Erdönmez, “Tanzimat Devrinde İngiltere Konsoloslarının Kıbrıs'taki Faaliyetleri (1839-1856)”. *Bilig*, 58, (2011), 91-118; Ali Efdal Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz Konsolosluğu ve Faaliyetleri”. *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*. ed. H. Çoruh, M. Y. Ertaç, M. Z. Köse, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011, 303-351.

⁵ National Archive'te mevcut belgeleri temin eden Öğr. Gör. Nurdan Çetinkaya'ya teşekkür ederim.

⁶ Mehmet Demiryürek, Hakan Yazar, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta İngiltere Konsolosluğu (1700-1800)”. *Belleten*, 81(290), (2017), 103.

⁷ Ali İbrahim Savaş, “Konsolos”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2002, c.26, 178-180.

sınırları fermanlarla yabancılara tanınan birtakım “imtiyâz”larla⁸ belirleniyordu. Osmanlı Devleti’nde ilk imtiyâzlar 1408 yılından itibaren ilerleyen süreçte yenilenmek üzere Venedik Cumhuriyeti’ne tanındı. 1454 yılında ise Osmanlı topraklarında bu cumhuriyetin siyasi ve ticari menfaatlerini takip etmek için bir “balyos” bulundurulmasına müsaade edildi.⁹ Aynı yüzyılda, Venedik gibi Cenevizliler’e de imtiyâzlar verildi.¹⁰ Bu şekilde 1460 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Floransalılar’a da İstanbul’da “emin” unvanıyla konsolos (bailo) bulundurma hakkı tanınması bu örneklerden birisidir. Osmanlı Devleti’nde bugünkü anlamında konsolosluk teşkilat ve hükümlerinin Fransa ile Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1528 yılında İskenderiye’de bulunan Fransız konsolosuna tanınan imtiyâzlarla uygulamaya geçtiği söylenebilir.¹¹

Fransa’nın İskenderiye konsolosuna tanınan imtiyâzlar Osmanlı Devleti’nin diğer bölgelerde bulunan Fransız konsoloslarına da verildi. Fransa’ya verilen haklar daha sonra diğer devletlere de tanınmaya başlandı. Avrupa devletlerinin konsolosları Osmanlı Devleti’nde ticaret yapmak için yerleştiler.¹² 14. yüzyılın sonlarına kadar İtalyanlar aracılığı ile doğu mallarını temin eden İngilizler bu alandaki kârlılığını fark ederek Akdeniz ticaretine yöneldiler de İtalyanların engellemelerine maruz kaldılar. 15. yüzyılın sonlarından itibaren İngilizler Akdeniz’e geldi.¹³ 1511 ile 1534 yılları arasında Londra, Southampton ve Bristol limanlarından uzun gemilerin Sicilya, Girit, Sakız bazen Kıbrıs, Trablus ve Beyrut limanlarına ticaret için mal götürdükleri ve karşılığında da *ipek, baharat, zeytin, halı ve tiftik ipliği* aldıkları bilinmekteydi.¹⁴ İngiliz Kraliçesi Elizabeth’in isteği üzerine Mart 1579 tarihinde İngiliz tüccarlara Osmanlı

⁸ İmtiyâzlar hakkında bkz. Halil İncelik, “İmtiyâzât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000, c.22, 245-252.

⁹ Kemal Çiçek, “Diplomat, Banker ve Tüccar: 18. Yüzyıl Başlarında Larnaka’da Para Ticareti ve Yabancı Sermaye”. *Osmanlı Araştırmaları*, 21, (2001), 270.

¹⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, “Ahidnâmeler ve Ticaret Muâhedeleri”. *Osmanlı*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, c.12, 329.

¹¹ M. Tayyip Gökbilgin, “Konsolos”. *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: MEB, 1979, c.6, 838; Konu hakkında diğer çalışmada bunun Memlûkler döneminde tanınan ticaret hakkının devamına müsaadenin tasdiki şeklinde değerlendirmiştir. Kütükoğlu, “Ahidnâmeler ve Ticaret”. 329.

¹² Uygur Kocabaşoğlu, *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu’ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, 17.

¹³ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri I (1580-1838)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974, 6.

¹⁴ J. Theodore Bent, *Early Voyages And Travels In The Levant*. London: Hakluyt Society, M.DCCC.XCIII, v; Akdes Nimet Kurat, *Türk-İngiliz Münâsebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1953, 2.

İngiltere Konsolosu Niven Kerr'in 1845-1846 Yıllarına ait Raporlarına göre Kıbrıs...

Devleti'nde ticaret yapmak hakkı tanındı. Takip eden yıl içerisinde tekrar İngiltere'ye ahidnâme verildi.¹⁵

Kıbrıs'ta İngiltere Konsolosluğu'nun Kuruluşu ve Görev Yapan Konsoloslar

İngilizlere verilen ahidnâme sonrasında, İngiltere tarafından Osmanlı Devleti'nde uygun gördükleri birçok yerde konsolosluklar açıldı. 1586'dan itibaren konsolosluk merkezi olan Halep'te ikamet eden İngiliz konsolosunun sorumluluk alanı Kıbrıs ve tüm Suriye bölgesinden oluşuyordu.¹⁶

Kıbrıs'ta İngiliz Konsolosluğu'nun mevcudiyetine dair en eski tarihli bilgi Seyyah Peter Teixeira'nın eserinde 1605 yılı olarak zikredildi. Teixeira, bu dönemde adada Venedik, İngiliz, Fransız ve Flaman konsolosları olduğunu dile getirmişti.¹⁷ Ancak bu bilgiyi teyit edecek başka bir eserde bilgi mevcut değildir.¹⁸ Bu bilginin şüpheli olduğuna dair diğer bir çalışmada Hollanda'ya 1612 yılında ahidnâme verildiğinden Kıbrıs'ta konsolosluğunun bulunmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir.¹⁹ Bunun yanında ahidnâmeler öncesi adada ticaret yapan tüccarların kendi aralarında bir temsilci niteliğinde bir tüccar seçmiş ve bu kişi için konsolos kavramı kullanılmış olabilir.

Kıbrıs'ta İngiliz Konsolosluğu başlangıcına dair diğer bilgi ise Levant Company'nin Halep Konsolosluğu kayıtlarında İtalyanca yazılı 22 Temmuz 1626

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Ondokuzuncu Asır Başlarına Kadar Türk-İngiliz Münasebetlerine Dair Vesikalar". *Belleten*, XIII(51), (1949), 574, 617.

¹⁶ Mehmet Sait Türkhan, "Doğu Akdeniz'de İngiliz Ticareti: İskenderun-Londra Hattında İngiliz Ticaret Filosu (1704-1706)". *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, IV(2), (2015), 33.

¹⁷ *The Travels of Peter Teixeira from India to Italy by Land A View of the Universe: or, a New Collection of Voyages and Travels Into All Parts of the World. With the Geography and History of Every Country*. Ed. J. Stevens, London: J. Knapton, 1710, 73 (yanlış numaralandırılmış 81 olmalıdır; Orhan Yazıcı, Abdullah Sami Tekin, "Pedro Teixeira'in Seyahatnamesine Göre XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Güney Vilayetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), (2017), 172.

¹⁸ George Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*. çev. Nazım Can Serbest, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016, 553 (78. dipnot).

¹⁹ Mehmet Sait Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Halep*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014, 276 (185. dipnot); Hollanda'ya 1612 yılında tanınan imtiyâz sonrasında aynı yıl içerisinde Kıbrıs'a Jabolus Minis isimli konsolos ataması yapıldı. Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in Istanbul: Cornelis Haga and The Dutch Capitulations of 1612*. Ankara: The Department of History Bilkent University, Unpublish Phd, 2003, 162; Ayrıca bkz. Mehmet Demiryürek, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Nederlanda İlişkileri ve Nederlanda'nın Kıbrıs Konsolosluğu". *Kebikeç*, 25, (2008), 103-150.

tarihli bir belgede Kıbrıs'ta konsolos olarak Pietro Savioni, Nostro V. isimleri yer aldı.²⁰ Ancak bu dönemde adada İngiltere Konsolosu olarak görülen Pietro Savioni²¹ (1620-26) ile Daniel Steenwinckel'in (1626) aslında Hollanda Konsolosluğu yanında İngiltere konsolos vekilliği de yapmaktaydı.²²

İngiltere'nin adada 1636 yılına kadar doğrudan atanmış konsolosu bulunmuyordu. 19 Mayıs 1636'da Levant Company'ye Kıbrıs'a konsolos olmak için başvuran Richard Glover'in başvurusu 2 Haziran 1636'daki toplantıda olumlu bulundu ve Halep'e bağlı olarak Kıbrıs Konsolos Yardımcısı (vice consul) olarak atandı.²³ Richard Glover 1642 yılında Mısır konsolosluğuna atanmış ancak Kıbrıs'ta "humma-yı muhrıkaya" yakalandığı için yeni görev yerine 1644 yılında gidebilmişti.²⁴ 1657 ve 1669 arasındaki dönemde İngiliz konsolosları, Fransız ve Venedik (ve bazen Hollanda) konsolos vekilliğini yapmaktaydı. Kıbrıs Fransız Konsolosu, 1675-1677 yılları arasında ve 1679 sonrasında olduğu gibi adada İngiliz konsolosunun bulunmadığı yıllarda da İngiliz tüccarlarının işlerini takip etmişti.²⁵ 17. yüzyılın son çeyreğinde Kıbrıs'ta İngiliz tüccarlardan daha fazla Fransız tüccarları faaldi.²⁶ 1680'li yıllarda adada İngiliz temsilcisi mevcut değildi. Kıbrıs'ta bulunan Fransız konsolosu İngiliz tüccarların işlerini takip etmekteydi.²⁷ 1683 yılında adayı ziyaret eden Van Bruyn, Kıbrıs Fransız Konsolosu Balthazar Sovran'un İngiltere konsolos vekili

²⁰ George Jeffery, *A Description of the Historic Monument of Cyprus*. Cyprus: Government Printing Office, 1918, 173; Harry Luke, *Cyprus Under the Turks 1571-1878: A Record Based on the Archives of the English Consulate in Cyprus Under the Levant Company and After*. Oxford: University Press, H. Milford, 1969, 87; Demiryürek, Yazar, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta". 90.

²¹ Diğer bir çalışmada bu kişinin İtalyanca yazışma yaptığı için muhtemelen Venedikli olduğu değerlendirilmiştir. Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de*, 277.

²² Demiryürek, Yazar, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta". 90.

²³ Mortimer Epstein, *The Early History of the Levant Company Its Foundation and Its History to 1640*. London: George Routledge & Sons, 1908, 216; Alfred Cecil Wood, *A History of the Levant Company*. 2nd edition, London: Frank Cass & Co., 1964, 74; George Jeffery, *A Description of the Historic*, 173; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 88; Ali Efdal Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz Konsolosluğu". 315; Demiryürek, Yazar, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta". 90.

²⁴ Rabia Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münasebetleri (1580-1699)*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, 112.

²⁵ Marios Hadjianastasis, *Bishops, Acas And Dragomans: A Social And Economic History Of Ottoman Cyprus 1640-1704*. Birmingham: University Of Birmingham, Unpublish Phd, 2004, 172.

²⁶ Fransa'nın Doğu Akdeniz'de ticari hâkimiyeti 1798 yılında Mısır'ın işgaline kadar sürdü. İşgal sonrası durum Fransa aleyhine değişti. Güven Dinç, "The Ports of Cyprus and the French Invasion of Egypt (1798-1801)". *Mediterranean Studies*, 24(1), (2016), 39.

²⁷ Wood, *A History of the Levant Company*. 123; Ali Efdal Özkul, "The Consuls And Their Activities In Cyprus Under The Ottoman Administration (1571-1878)". *Turkish Studies*, 8(2), (2013), 251.

olarak görev yaptığını bildirdi.²⁸ İngiltere ve Fransa arasında çıkan savaş sonrasında, 1689 yılında Richard Westbrook Kıbrıs Konsolosu olarak atandı.²⁹ Her ne kadar Kıbrıs'a konsolos ataması yapılmış olsa bile adadaki İngiliz ticari faaliyetleri Halep Konsolosluğu tarafından kontrol edilmekteydi. Richard Westbrook'un İngiltere dönmesinden sonra 20-29 Eylül 1695 tarihli beratla adaya konsolos vekili olarak Samuell Turner atandı. 1703 yılında Samuell Turner'a Hollanda konsolos vekilliği de teklif edildi. Samuell Turner'ın 1705 yılında görevde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Nisan 1705 yılında Halep Konsolosu George Brandon'dan Kıbrıs'ta Konsolos Samuell Turner'a yazı göndererek adaya gelen İngiliz gemisi ile ilgili talimat vermişti. Samuell Turner 1707 yılında ölene kadar görevine devam etti. 1722 yılına kadar Kıbrıs konsolos vekilliği Halep'e bağlı olarak çalışmıştı.³⁰

Halep'te bulunan Konsolosluk Meclisi'nde aralarında Kıbrıs'ın da bulunduğu limanlarındaki konsolos vekilleri ile liman temsilcileri ve tüm tüccar ve acentelerin faaliyetleri düzenli olarak toplanan mecliste gündeme getirilip karara bağlanmaktaydı.³¹

18. yüzyılda adada İngiltere konsolosluğu hakkında İngiltere Nişan Defteri esas alınarak hazırlanan çalışma daha önceden yayınlanan diğer çalışmalarla³² karşılaştırmalar yapılarak konu kapsamlı bir şekilde ele alındı. Bu çalışmaya göre:

²⁸ Jeffery, *A Description of the Historic*, 175; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 316.

²⁹ Wood, *A History of the Levant Company*, 123; Özkul, "The Consuls". 251; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 316.

³⁰ Despina Vlami, *Trading With The Ottomans The Levant Company in the Middle East*. London: I.B.Tauris & Co. 2015, 36; Mehmet Demiryürek, *Ottoman Documents on the English Ottoman Empire (1700-1800) Consulates, Consuls and Travellers*. İstanbul: The Isis Press, 2017, 20; Türkhan, "Doğu Akdeniz'de İngiliz Ticareti:". 33, 41; Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de*. 277.

³¹ M. Sait Türkhan, "Osmanlı-İngiliz Ticaret Tarihinin İngiliz Arşiv Kaynakları: State Papers Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme", *History Studies*, 11(5), (2019), 1762-1763.

³² Özkul, "The Consuls". 256-257; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 316-317; David Wilson, [http://www.levantineheritage.com/pdf/List_of_British_Consular_Officials_Turkey\(1581-1860\)-D_Wilson.pdf](http://www.levantineheritage.com/pdf/List_of_British_Consular_Officials_Turkey(1581-1860)-D_Wilson.pdf)

Tablo 1**XVIII. Yüzyılda Kıbrıs'ta Görev Yapan Konsoloslar.³³**

Konsolos İsmi	Görev Tarihleri
Robert Wakeman	15-24 Mart 1707-19 Ocak 1709
<i>Terenimor İsteron</i> ³⁴	19 Ocak 1709- 28 Şubat-9 Mart 1711
George Broadway	28 Şubat- 9 Mart 1711- 14 Aralık 1715
Alexander Akehurst	14 Aralık 1715- 24 Mayıs 1718
Harvey Petty	24 Mayıs 1718- 3 Mart 1723
<i>Covan Heferman</i>	3 Mart 1723- 26 Mayıs 1727
Thomas Showsbridge	26 Mayıs 1727- 24 Mart 1729
Robert Barton	24 Mart 1729- 5 Nisan 1732
William Purnell	5 Nisan 1732- 7 Mayıs 1736
Stiles Lupart	7 Mayıs 1736- 28 Kasım 1738
George Barton	2 Kasım 1738- 24 Ocak 1741
George Wakeman	24 Ocak 1741- 3-12 Mart 1757
John Boddington	3-12 Mart 1757- 23 Temmuz 1757 (Vekâleten) 23 Temmuz 1757- 4 Ekim 1759 (Asaleten)
Timothy Turner	4 Ekim 1759-16 Mart 1769
John Baldwin	16 Mart 1769- 7 Ocak 1778

Michael de Vezin sonrasında Pietro Crutta'nun 1792-1799 yılları arasında Kıbrıs konsolos yardımcısı olarak görev yaptığı değerlendirilmektedir.³⁵ 18. yüzyılın sonundan İngiltere'nin ada yönetimini ele geçirdiği 1878 yılına kadar devam eden süreçte görev yapan konsoloslar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

³³ Demiryürek, Yazar, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta". 106-107; Demiryürek, *Ottoman Documents*. 20-23; Görev yapan konsolosların listesi için ayrıca bkz. Türkhan, *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de*. 282-283.

³⁴ Çalışmada konsolos isimlerinden sadece Osmanlı kaynaklarında zikr edilenler Osmanlı belgelerinde kaydedildiği şekliyle italik olarak ifade edilmiştir. Demiryürek, Yazar, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta". 106.

³⁵ Özkul, "The Consuls". 257, (161. dipnot); Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 317, (xii. dipnot); Diğer bir eserde Peristiani'nin 1792-1805 yılları arasında konsolos yardımcısı olarak görev yaptığı ifade edilmiştir. Jeffery, *A Description of the Historic*, 176. Ancak bu bilgi şüphelidir. Çünkü bir sonraki konsolos Antonio Vondiziano'nun göreve başlama tarihi farklı eserlerde 1799 olarak bildirilmiştir.

Tablo 2

XIX. Yüzyılda Kıbrıs'ta Görev Yapan Konsoloslar.

Konsolos İsmi	Görev Tarihleri
Antonio Vondiziano	9-18 Kasım 1799- 17 Aralık 1838 ³⁶
P. Paul Vondiziano (vekâleten)	17 Aralık 1838 ³⁷ -1 5 Eylül 1841 ³⁸
James Lilburn	15 Eylül 1841- 6 Ocak 1843 ³⁹
P.Paul Vondiziano (vekâleten)	6 Ocak 1843 ⁴⁰ - 18 Eylül 1843 ⁴¹
Niven Kerr	18 Eylül 1843 ⁴² - 19 Aralık 1849
Demetrios Pierides	19 Aralık 1849- 8 Ağustos 1850 ⁴³ (Rodos'a bağlı)
Antonio Palma	8 Ağustos 1850- 23 Aralık 1859 ⁴⁴ (Rodos'a bağlı)
P. Wilkinson	1 Mayıs 1860-1861 ⁴⁵ (Rodos'a bağlı)

³⁶ Demiryürek, *Ottoman Documents*. 22-23; Demiryürek, Yazar, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs'ta”. 108; Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*. 587, (146. dipnot).

³⁷ Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*, 587, (146. dipnot); Hill İngiliz arşivinden referans vererek bu tarihi belirtmiş ve eserinde yeni konsolos vekilinin eski konsolosun damadı olduğunu ifade etmiştir. Diğer çalışmalarda P. Paul Vondiziano'nun 1840-1841 yılları arasında vekil olarak görev yaptığı bildirilmiştir. Luke, *Cyprus Under the Turks*. 276; Özkul, “The Consuls”. 257; Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz”. 317.

³⁸ Şer'îye sicilindeki kayıttı; John Lilburn'un konsolosluk beratı ilgili hükümler için bkz. KŞS. 38, 219/1 (15 Eylül 1841); KŞS. 38, 219/2 (16 Eylül 1841).

³⁹ Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria: Materials For A History Of Cyprus*. Cambridge: At The University Press, 1908, 478; Denys Pringle, “The Protestant Tombs In The Orthodox Churchyard Of St Lazarus In Larnaca And Environs, 1673–1849”. *Annual Review of the Cyprus Research Centre*, 39, (2019), 307.

⁴⁰ George Jeffery, *A Description of the Historic*. 180; Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*. 587, (161. dipnot).

⁴¹ 18 Eylül 1843'de konsolos Larnaka limanına ulaşmıştır. N.A. FO. 78/661 A, (18 Eylül 1843), 175; N.A. FO. 195/102, (27 Eylül 1843), 446; Marc Aymes, *A Provincial History of the Ottoman Empire Cyprus and the Eastern Mediterranean in the Nineteenth Century*. London: Taylor and Francis, 2013, 61.

⁴² 11 Nisan 1843'de Niven Kerr'in Kıbrıs konsolosluğuna ataması gerçekleşmişti. Atama sonrasında yeni konsolosa yönelik yapılması gerekenler ada idarecilerine bildirildi. BOA. A.}DVN, MHM, 12/26; KŞS. 39, 110/1-2 (27 Temmuz 1843); Erdönmez, “Tanzimat Devrinde İngiltere”. 97; Aymes, *A Provincial History*. 78 (90. dipnot); Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz”. 331.

⁴³ Osmanlı arşivinde konu ile ilgili belgeler 29 Ramazan 1266 (5 Ağustos 1850) tarihlidir. BOA, A.}DVN, MHM. 8-A/69; BOA, A.}DVN, MHM, 8-A/71; Erdönmez, “Tanzimat Devrinde İngiltere”. 97; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, “The Consuls”. 257; Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz”. 317.

⁴⁴ 4 Mayıs 1850 tarihinde Antonio Palma'nın ataması onaylandı. *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 152; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, “The Consuls”. 257; Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz”. 317.

⁴⁵ *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1865*. 20, 161; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, “The Consuls”. 257; Özkul, “Kıbrıs'taki İngiliz”. 317.

Horace Philips White	26 Aralık 1861 ⁴⁶ -14 Mayıs 1864 ⁴⁷
Dominic Ellis Colnaghi	14 Mayıs 1864 ⁴⁸ -6 Temmuz 1865 ⁴⁹
T.B. Sandwith	12 Ekim 1865 ⁵⁰ -Eylül 1870 ⁵¹ (Beyrut'a bağlı)
Robert Hamilton Lang	9 Eylül 1871-13 Mart 1872 ⁵²
William Riddell	23 Mayıs 1872-23 Kasım 1876 ⁵³
Z.D. Pierides	24 Kasım 1876- 16 Nisan 1877 ⁵⁴
Charles Watkins	13 Şubat 1877-1878 ⁵⁵

⁴⁶ *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 195; Raporda 4 Nisan 1863-14 Mayıs 1864 tarihleri arasında adaya tekrar konsolos yardımcısı olarak atandığı bildirilmiştir.

⁴⁷ *The London Gazette*, N: 22858, 27 Mayıs 1864; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, "The Consul". 257; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 317. Diğer bir çalışmada Horace P. White'in görev yaptığı yıllar 1863-1865 olarak bildirilmiştir. George Jeffery, *A Description of the Historic*. 176.

⁴⁸ 14 Mayıs 1864'de Kıbrıs'a atanmış Bu görevi 6 Temmuz 1865'e kadar devam etmiştir. *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1865*. 71; *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 75.

⁴⁹ Kıbrıs şer'iyе sicillerinde konsolosun görevlendirildiğine dair kayıt 1 Muharrem 1281 (6 Haziran 1864) tarihlidir. KŞS. 47, 48/2; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, "The Consuls". 257; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 317.

⁵⁰ *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 170.

⁵¹ Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, "The Consuls". 257; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 317; 30 Ocak 1871 tarihli yazışmada Kıbrıs Konsolosluğu'nun boş olduğu, Konsolos Vekilliği'nin Robert Hamilton Lang tarafından yürütüldüğü ve kendisine teklif edileceği bildirildi. *Reports From Committees: Vol 7, Account, Public; Appellate Jurisdiction [H.L.]; Diplomatic and Consular Services, Session 6 February-10 August 1872*. by The House of Commos, Appendix, No: 6. 154-155.

⁵² Robert Hamilton Lang, konsolos olarak atanmadan önce Osmanlı Bankası Müdürlüğü'nde görevli iken Aralık 1861-Haziran 1862, 25 Mayıs-28 Kasım 1864, 14 Ekim 1865-23 Nisan 1866, 15 Nisan 1868-6 Ocak 1869 tarihleri arasında konsolos vekilliği görevini yürütmüştür. Robert Hamilton Lang, *Cyprus: Its History, Its Present Resources And Future Prospects*. London: Macmillan and Co, 1878, v-vi; *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 127.

⁵³ William Riddell, 23 Mayıs 1872'den 20 Ekim 1876 tarihine kadar konsolos vekili olarak görev yaptı. Bu tarihten vefat ettiği 23 Kasım 1876 tarihine kadar konsolos olarak görevine devam etti. *The Foreign Office List, Forming and Compleat British Diplomatic and Consular Hand Book, 1877*. Harrison, 215; William Ridell, ayrıca 19 Temmuz-7 Aralık 1871 tarihleri arasında konsolos vekili olarak görev yapmıştı. *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 163.

⁵⁴ *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book 1899*. Harrison, 190.

⁵⁵ *The London Gazette*, N: 24428, 2 March 1877; *Bultens and Others State Intelligence For The Year 1877*. London: by T. Walker, Harrison and Sons, 1877, 153; Luke, *Cyprus Under the Turks*. 277; Özkul, "The Consuls". 257; Özkul, "Kıbrıs'taki İngiliz". 317.

Niven Kerr'in Kıbrıs Konsolosluğu ve Görevi Sırasında Adanın Genel Durumu

Babası ile aynı isimi taşıyan Niven Kerr Levant Company'de görev yapan bir tüccar babanın oğludur. Baba Niven Kerr, 1817 yılında Osmanlı Devleti ile ticaret yapan tüccarlar arasında yer aldı.⁵⁶ Aynı yıl içerisinde oğlu Niven Kerr Londra'da St. Andrew Kilisesi'nde vaftiz edildi.⁵⁷ 1835 yılından beri İngiltere Dışişleri Bakanlığında görev yapan Kerr⁵⁸ 11 Nisan 1843'te Kıbrıs Konsolosu olarak atandı.⁵⁹ Niven Kerr, 1843 Temmuz ayında Horatio Ripley'in ikinci kızı Louisa Maria ile evlendi.⁶⁰ Malta'dan Kıbrıs'a gitmek için uzun süre gemi bekleyen konsolos Geyser isimli gemi ile 18 Eylül 1843 tarihinde Larnaka limanına geldi.⁶¹ 1846 yılında doğan kızı Helena Augusta Jane 11 aylıkken 3 Temmuz 1847'de Kıbrıs'ta vefat etti ve Larnaka'daki Protestan mezarlığına defnedildi.⁶² 1849 yılında Niven Horatio Fairfax Moresby Kerr isimli oğlu Kıbrıs'ta doğdu.⁶³ 1847-1848 yıllarında konsolosun maaşı 400 sterlindi. Maaşının yanında Niven Kerr'e ticaret yapma hakkı tanındı.⁶⁴ Kerr tarafından hazırlanan raporda; Rusların diğer devletlerin tüccarlarına göre avantajlı durumu dile getirildi. Bu dönemde diğer tüm tüccarlar ihracatta %12 vergi öderlerken Ruslar %3 vergi ödemekteydi.⁶⁵ Kendisi de ticaret yapan konsolos, bu uygulamanın Ruslar dışındaki bütün ülkelere zarar verdiğini bildirdi.⁶⁶

⁵⁶ *Johnstone's London Commercial Guide, and Street Directory*, London Commercial Guide, and Street Directory. London: Barnab and Farley, 1818, 190.

⁵⁷ <https://www.genealogy.com/forum/regional/countries/topics/englandcountry/128884/>

⁵⁸ *Thom's Irish Almanac and Official Directory of the United Kingdom for the Year 1857*. Dublin: Ander Thom and Sons, 1857, 163.

⁵⁹ *The Annual Register, For The Year 1843, or a View of the History and Politics of the year 1843*. London: Printed for F& J. Rivington, 1844, 334; *Bulletins of State Intelligence, &c. 1843*. Printed by F. Watts, Cannon-row, 153, 638.

⁶⁰ *The Gentleman's Magazine by Sylvanus Urban, Vol. XX., New Series*. London: William Pickering, John Bowyer Nichols and Son, 1843, 88.

⁶¹ N.A. FO. 195/102, (27 Eylül 1843), 446-447.

⁶² George Jeffery, *A Description of the Historic*. 180; Cobham, *Excerpta Cypria*. 479; Pringle, "The Protestant Tombs". 275.

⁶³ <https://www.genealogy.com/forum/regional/countries/topics/englandcountry/128884/>

⁶⁴ *Report From Committees: Eighteen Volumes, (12. Part II.), Miscellaneous Expenditure Part II, Session 18 November 1847-5 September 1848*, Vol. XVIII.- Part II, 1847-1848. 244, 251.

⁶⁵ N.A. FO. 78/621, 156; Konunun ayrıntıları için bkz. Celal Erdönmez, "Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısındaki Osmanlı-Rusya İlişkilerinin Kıbrıs'a Yansıması: Konsoloslar, Tüccarlar ve Ticaret". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, (2019), 139-164.

⁶⁶ Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*. 154, 587(143.dipnot); Kerr konu hakkındaki şikâyetini 4 Temmuz 1846 tarihli yazısında tekrar dile getirmişti. N.A. FO. 78/661A, 127.

Kerr, Kıbrıs'a gelip giden İngilizlerin ticari işlerini görmek üzere konsolos olarak tayin edilmiş olsa da⁶⁷ Kıbrıs'ta görevi sürecinde ada yönetiminin içişlerine müdahale etmiş, özellikle din değiştirme olaylarına müdahil olmuştu.⁶⁸

Niven Kerr, Kıbrıs'a konsolos olarak atandığı dönemde Kıbrıs Kaymakamlığı'nda Edhem Paşa görev yapmaktaydı.⁶⁹ Adada bu dönemde yaşanan kuraklık sebebiyle ahali zor durumda kalmış, vergilerin toplanması sırasında sıkıntılar yaşanmış ve Edhem Paşa farklı kişiler tarafından İstanbul'a şikâyet edilmişti. Gelişmeler üzerine durum Edhem Paşa'ya sorulmuş ve alınan cevapta gerekli vergileri kurallara bağlı olarak topladığını ifade etmesine rağmen 11 Şubat 1845 tarihinde görevinden azledilerek yerine Hacı (Mehmet)⁷⁰ Mesrur Ağa Kıbrıs Kaymakamlığı'na tayin edildi.⁷¹ Azil sonrasında Edhem Paşa ile birlikte Kıbrıs Müftüsü, Başpiskopos ve kocabaşların İstanbul'a gönderilmesi istendi.⁷² Edhem Paşa'nın Kıbrıs Kaymakamlığı döneminde dikkate değer diğer bir husus narh listelerinin sıklıkla sicil kayıtlarında yer almasıdır.⁷³ Bilindiği gibi Osmanlı Devletinde narh listeleri savaş, kıtlık vb. istikrarsızlık durumlarında sıklıkla uygulanan bir durumdur.⁷⁴ Bu dönemde adada yaşanan kıtlık hadisesinde ahalinin temel tüketim ürünlerinin fahiş fiyatla satılması engellemek ve piyasayı kontrol etmek amacıyla uygulanmıştır.

Mesrur Ağa'nın kaymakamlığı döneminde adada kıtlık kaynaklı sıkıntılar devam etmişti. Mesrur Ağa hakkında yapılan şikâyetler sonucunda azline karar verildi. 13 Ocak 1846 tarihi itibarıyla Kıbrıs Kaymakamı Mesrur Ağa'nın azliyle

⁶⁷ Niven Kerr'in tayin beratında yer alan hususlarla ilgili bkz. Erdönmez, "Tanzimat Devrinde İngiltere". 97-98.

⁶⁸ Konunun ayrıntıları için bkz. Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*, 185-189; Erdönmez, "Tanzimat Devrinde İngiltere". 108-111; Güven Dinç, "Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878)", *Bilgi*, 84, (2018), 262-263.

⁶⁹ Edhem Paşa 13 Mart 1843 tarihinden itibaren Kıbrıs Kaymakamı olarak göreve başlamıştı. BOA, A.}MKT, 23/82.

⁷⁰ KŞS. 40, 125/1.

⁷¹ BOA, İ.MVL, 63/1203; KŞS. 40, 26/1; Konu ile ilgili diğer hükümler için bkz. KŞS. 40, 25/1 (26 Şubat 1845); KŞS. 40, 28/1 (27 Şubat 1845).

⁷² KŞS. 40, 28/2 (7 Mart 1845).

⁷³ KŞS. 39, 78/1, (29 Mart 1843); KŞS. 39, 80/2, (15 Mayıs 1843); KŞS. 39, 81/3, (14 Haziran 1843); KŞS. 39, 82/2, (15 Temmuz 1843); KŞS. 39, 82/3, (15 Ağustos 1843); KŞS. 39, 87/3, (19 Eylül 1843); KŞS. 39, 98/2, (14 Ekim 1843); KŞS. 39, 99/2, (16 Kasım 1843); KŞS. 39, 102/2, (17 Aralık 1843); KŞS. 39, 108/2, (17 Ocak 1844); KŞS. 39, 120/3, (19 Şubat 1844); KŞS. 39, 124/2, (24 Mart 1844); KŞS. 39, 138/2, (14 Nisan 1844); KŞS. 39, 159/1, (29 Ağustos 1844).

⁷⁴ Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. 34. bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, 63, 90-91, 180-181; Cemil Çelik, "1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşında Kıbrıs", *Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar V*. ed. Özlem Çakır-Kemal Çiftiyıldız, Ankara: Berikan Yayınları, 2021, 378.

yerine Rodos Kaymakamı Hasan Paşa tayin edildi ve Mesrur Ağa'nın İstanbul'a gönderilmesi istendi.⁷⁵ Hasan Paşa, Rodos Kaymakamlığı görevini devrettikten sonra 4 Mart 1846 tarihinde adaya ulaştı ve 10 Mart 1846 tarihinde Lefkoşa'da Meclis azaları ile diğer aza ve görevlilerle ilk toplantısını yaptı.⁷⁶ 8 Eylül 1847 tarihli belgede irade-i seniyye gereği Kıbrıs Muhassıllığı (kaymakamlık) Hasan Paşa'dan alındı ve yerine mir-i mirandan Adil Paşa'ya ihale olundu.⁷⁷ İsmail Adil Paşa'dan ödenmesi gereken cizye tutarının üç grup halinde kanun ve nizamlara uygun bir şekilde toplanarak İstanbul'a gönderilmesi istendi.⁷⁸

İngiltere Sefaretine Kerr tarafından 8 Ekim 1847 tarihinde gönderilen yazıda çekirgelerle mücadele için 3 yük kuruş (1 yük 100.000 kuruş) tahsis edildiğini bildirdi.⁷⁹ Bu dönemde adada yoğun bir şekilde çekirge istilası ile mücadele edildi.⁸⁰ Kıbrıs Kaymakamı İsmail Adil Paşa'nın istifa etmesi üzerine eski Kütahya Muhassılı Abdüllatif Efendi yerine tayin edildi.⁸¹

Osmanlı Devleti'nin 1849 yılında Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Rodos merkezli olarak yeniden teşkilinden⁸² sonra 13 Kasım 1849'da Niven Kerr Rodos'a bağlı adalara konsolos olarak atandı.⁸³ Bu dönemde aralarında Kıbrıs'ında bulunduğu adalardan sorumlu olan Kerr'in görevi dört yıl sürdü. Aralık 1853'de Niven Kerr Dunkirk'e, Dunkirk Konsolosu Robert Campbell ise Rodos'a atandı. Şubat 1854'de konsolos Rodos'tan ayrılarak yeni görevine başladı.⁸⁴ Niven Kerr, 21 Ağustos 1857 tarihinde vefat etti.⁸⁵

⁷⁵ BOA, İ.DH, 104/5252; BOA, C.DH, 139/6948; BOA, A.}MKT, 34/5.

⁷⁶ BOA, A.}MKT, 39/46.

⁷⁷ BOA, A.}TŞF. 3/63; KŞS. 41, 116/1.

⁷⁸ KŞS. 41, 136/1, (30 Ekim 1847).

⁷⁹ BOA, HR.TO, 211/10.

⁸⁰ Çekirge istilası ile mücadele için bkz. Celal Erdönmez, *Şer'iyye Sicillerine Göre Kıbrıs'ta Toplum Yapısı (1839-1856)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004, 54-56; Hasan Samani, *Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006, 171-182; Mehmet Yavuz Erler, "Kıbrıs'ta Çekirge İstilas (1845-1869)". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, X(1), 195-204.

⁸¹ KŞS. 42, 17/1, (26 Mart 1849).

⁸² Konunun ayrıntıları için bkz. Ali Fuat Örenç, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2006.

⁸³ *The Annual Register, For The Year 1849, or a View of the History and Politics of the year 1849*. London: Printed for F& J. Rivington, 1850, 310; *The Edinburgh Gazette*, N: 5913, 23 November 1849, 1137; *The London Gazette*, N: 21038, 16 November 1849, 3425.

The Annual Register, For The Year 1853, or a View of the History and Politics of the year 1853. London: Printed for F& J. Rivington, 1854, 293; *The Foreign Office List 1857*. London: Harrison, 1857, 62; Lucia Patrizio Gunning, *The British Consular Service in the Aegean 1820-1860*. London: University College, Unpublish PhD Thesis, 199, 250.

⁸⁵ *The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874*. 263.

1845-1846 Yılı Raporlarının Genel Değerlendirilmesi

31 Aralık 1845-1846 tarihli raporlar genel olarak değerlendirildiğinde bu raporları hazırlayan Niven Kerr'in emperyalist bakış açısı ile bunları hazırladığı izlenmektedir. Nitekim konsolos adanın sadece ticari konuları ele almamış bunun yanında siyasi ve idari konularını da incelemiştir.

31 Aralık 1845 tarihli raporun başında Kıbrıs'a göre çok daha önemsiz Egedeki adaları hakkında kapsamlı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen o güne kadar Kıbrıs'ın kıyılarında dolaşan bir denizciye ya da iç kesimlerinde seyahat eden bir yolcuya yol gösterecek bir harita olmadığı vurgulanarak rapor başlamaktadır.⁸⁶ Ayrıca raporda; topografik sınırlar, nüfus, Avrupa kolonisi başlığı altında adada görev yapan konsoloslar yer almıştır. Ticaret hakkındaki ilk tespitlerinde, Mehmet Ali Paşa olayından sonra ticaretin azaldığını, var olan ticaretin Fransız, İyonyalı ve Napolili birkaç tüccarın elinde olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında o gün itibarıyla Kıbrıs'ta herhangi bir İngiliz firmasının olmadığı vurgulanmıştır.⁸⁷ Raporlarda ayrıca iç-dış iletişim, vergiler, ağırlık-ölçüler, kamu çalışmaları, mülklerin durumu, toprağın kalitesi, hayvansal ürünler, limanlar, madencilik, avcılık, ruhban sınıfı, eğitim, ordu, kalelerin durumu, karantina, zanaatkarlar, Kıbrıs'ın kalkınmasının önündeki engeller, gelirler ve giderler başlıca ele alınan konular arasındadır. 31 Aralık 1846 tarihinde hazırlanan raporun başında bu raporun bir önceki yıl hazırlanan raporu tamamlayıcı nitelikte olduğu ifade edilmiştir.⁸⁸ Ayrıca bu rapora Kıbrıs'ın ticari anlamda İngiltere ile bağının zayıflığı vurgulanarak başlanmıştır. Daha sonra da karantina uygulamasının ada ticaretine verdiği zarar ele alınmıştır. İyi bir yönetim altında toprağın verimliliği ve ürün çeşitliliği de bulunduğundan daha fazla ticaret yapılabileceği değerlendirilmiştir. Avusturyalı *Lloyd* şirketi adaya on yıldır gemi seferleri yaparak büyük kazanç sağladığından, İngiliz taşımacılık şirketlerini de bu işe yönelmeye teşvik etmiştir. Fransa'nın adaya vapur seferlerine yönelik çalışmalarını tamamladığını da bildirmiştir. Mevcut gemilerin Suriye'deki

⁸⁶ N.A. FO. 78/621, 151; Niven Kerr adanın sahillerinin haritasının çıkarılması konusunda ısrarcı olmuştu. 20 Haziran 1846 tarihinde tekrar konuyu gündeme getirmişti. N.A. FO. 78/661A, 108; Kerr'in isteği karşılıksız kalmamış Osmanlı Devleti'nden izin alınarak Thomas Graves 17 Mayıs 1849'da adaya gelmiş ve çalışmalara başlamıştı. BOA. İ.HR. 53/2520; N.A. FO. 78/802, 251; Susanna Fisher, "The world are looking to us for Cyprus': the first British Admiralty survey of the island by Thomas Graves in 1849". *Journal of the International Map Collectors' Society*, 95, (2003), 43; Cemil Çelik, *İdari ve Sosyal Dinamikleriyle İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878-1914)*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2021, 53.

⁸⁷ N.A. FO. 78/621, 153.

⁸⁸ N.A. FO. 78/661A, 169.

emniyetsiz birkaç limana uğrama zorunluluğu sigorta primlerini yükselmekteydi. Eğer Kıbrıs bir üs olarak kullanılır ve bütün mallar adada toplanıp karantina burada uygulanarak İngiltere'ye gönderilirse maliyetlerin büyük oranda düşeceğini dile getirmiştir.⁸⁹

1846 yılı sonunda hazırlanan rapora göre, geçen yıl İngiliz bayrağı taşıyan savaş ya da ticaret gemisi Kıbrıs'a gelmemiş ve adanın herhangi bir ürünü de İngiltere'ye gönderilmemişti. Dikkat çeken tek ürün boya kökleri olup, buradaki fiyat İngiltere'den daha yüksek olduğundan ticari faaliyette bulunulmamıştı. Diğer bazı ürünler, özellikle keten tohumu hem kalite hem de fiyat açısından İngiliz pazarına uygundu. Fakat üretilen miktar bir ticaret oluşturamayacak kadar önemsizdi.⁹⁰

Kıbrıs'ın yıllık üretiminin yaklaşık değeri 48.400.000 kuruş veya 440.000 sterlindi. İhraç edilen ürünlerin değerini de 86.885 sterlindi. İç pazara 353.115 sterlinlik ürün kalmaktaydı. Ayrıca, ada nüfusu da 101.130 kişi olarak hesaplanmıştı. Dolayısıyla kişi başı ortalama gelir (alt sınıflar bundan daha da küçük bir miktarla geçinmekle birlikte) 3 sterlin 9 şilin 10 penny civarındaydı.

Raporlarda, Kıbrıs'ın ticaretinin hızla düşmesinin nedenleri de ele alınmıştır. Bu değerlendirmelere göre;

“Türk yönetiminin hataları, halktan toplanan yüksek vergi ve köylülerin topraklarını ekip biçebilme için borç aldıkları para karşılığında ödemeye zorlandıkları fahiş faiz oranları (genellikle yıllık yüzde 15-20) ancak ticareti asıl perişan eden, yerli tüccarların herkesçe bilinen sahtekârlıkları; ödemeleri savsaklamaları, hileli ağırlık ve ölçüleri, düzmece iflasları ve diğer birçok hileleri onlara Akdeniz limanlarında kredilerini hızla yok eden bir ün kazandırdı. Daha önce burada bulunan ve büyük işler yapan birçok ticarethaneden şimdi sadece üçü bahse değer ve bunların bile işleri oldukça sınırlı düzeyde. ...Tarımın korunması için yönetim tarafından yöntem geliştirilmiyor, yoksa bu ada çok kısa bir sürede Osmanlı egemenliğindeki en zengin yerlerden biri olurdu. Çünkü iyi bir yönetim altında, Levant'a özgü tarım ürünlerinden sınırsız ölçüde üretilmeyecek neredeyse ürün yok. Aksine, her şey geri dönüşü olmayan bir çöküşe doğru gidiyor ve eskilerin yapmak için yıllarca emek ve muazzam bir para harcadıkları tarlalar, su kemerleri ve tarım için gerekli olan daha birçok şey bugünün barbar yerlileri tarafından düşüncesizce yok ediliyor”.

yorumlarında bulundu. Her ne kadar Niven Kerr bu yorumları yapmışsa da Osmanlı yönetimi gerek ada idarecilerinden gerekse önemli konumda olan piskoposların Kıbrıs'ın durumu hakkında Babıâli'yi bilgilendirmesi sonucu halkın refah ve huzuru için gerek kuraklık gerekse çekirge istilas sırasında vergi ertelemesine gitmişti.⁹¹ Bunun yanı sıra “Kıbrıs için son derece güzel planlar

⁸⁹ N.A. FO. N.A. FO. 78/661A, 136.

⁹⁰ N.A. FO. 78/661A, 169.

⁹¹ 1254-1255-1256 (1838/1839-1840/1841) yıllarına ait olmak üzere Kıbrıs'tan alınması gereken vergi sarraflar Markar oğlu Asador ve Mardiros'tan peşin tahsil edilmiş ve ahali onlara

yapan, dürüstlüğü, hakkaniyeti ve uzlaştırıcılığıyla ün yapmış olan Ethem Paşa” Kıbrıs Kaymakamlığı döneminde adanın üretiminin ve ticaretinin artırılmasına yönelik kapsamlı çalışmalar yaptı. Ekilebilir arazilerin artırılması amacıyla Lefkoşa yakınlarında Tekeli Deresi ve Mesarya Kazası’nda Kanlıdere olarak adlandırılan derelerin ıslah edilip kenarlarına bent yapılarak denize ulaştırılması için İstanbul’a talepte bulunuldu. Bu sayede birkaç bin dönüm arazi tarıma kazandırılarak burada yaşayanların ekonomik durumları düzelecek ve vergileri ödemeleri sağlanacaktı.⁹² Bunların yanı sıra Edhem Paşa tarafından Girne Boğaz mevkiinde yol bozulduğu için buradan ulaşım sağlanamadığından yolun ıslah edilmesi teklif edildi. Bu sayede Girne’de yaşayanlar Lefkoşa ve diğer kazalara rahatlıkla ulaşabilecek ticaret canlanacaktı. Bunlar yapılırken ada halkına herhangi bir ekonomik baskı olmayacaktı. Edhem Paşa’nın kaymakamlığı döneminde ada tarımına büyük zarar veren çekirgelerin tohumlarının toplanmasına ve imha edilmesine ayrı bir önem verildi.⁹³ Niven Kerr, tarafından İngiltere Sefareti’ne 8 Ekim 1847 tarihinde gönderilen bir yazıda; çekirgelerle mücadele için 3 yük kuruş tahsis edildiğini bildirmesi⁹⁴ kendi beyanları ile çelişmektedir.

Kerr raporunda, “Kıbrıs’ın Kalkınmasının Önündeki Engeller” başlığı altında çeşitli değerlendirmelerde bulundu. Konsolosa göre, kalkınmanın önündeki başlıca engel olan “korkunç” yönetimin yanında başta çekirgeler olmak üzere birçok doğal neden de vardı. Çekirgeler, nisan ve mayıs aylarında gökyüzünü karartacak kadar çok görülüp çoğu kez felaketin etkilediği vilayetin tüm mahsullerini ve yeşilliklerini yok etmekteydi. Kuraklığa karşı sulamaya yardımcı olacak nehir veya göl bulunmadığından, yetiştiriciler iyi bir sonuç almak için tamamen yağmura bağımlıydı. Her beş veya altı yılda bir ürün alınmayan bir kurak meydana gelmekteydi. 1845 yılında da bu durum yaşandı. Kuraklık sebebiyle tahıl fiyatı ortalama değerinin iki katına çıkmış ve adada çok kötü bir sefaletle yol açmıştı. Ağaçlara zarar veren bitki hastalıkları nisan ve mayıs aylarında sık görülüyordu. Kuzeydoğudan esen sıcak rüzgârlar genellikle temmuz ayında görülüyor; sadece sağlığa zararlı olmakla kalmıyor aynı zamanda bütün otlakları da tamamen kavruyordu.⁹⁵

borçlandırılmıştı. Yaşanan kıtlık sebebi ile ahali borcunu ödeyememiş ve İstanbul’a müracaat ederek borçlarının taksitlendirilmesini talep etmişti. Bu talep ile borçlarının taksitlerinin geciktirilmesi uygun görülüyordu. KSS. 39, 157/1, (13 Ağustos 1844).

⁹² Edhem Paşa döneminde Kanlıdere ıslah edilmiş ve çeşitli kamu hizmetleri gerçekleştirilmişti. Hill, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz*. 59.

⁹³ BOA, C.NF, 20/989, (3 Kasım 1844).

⁹⁴ BOA, HR.TO, 211/10.

⁹⁵ N.A. FO. 78/621, 163-164.

Niven Kerr'e göre; Kıbrıs'ta daha nitelikli bir yönetim olduğu takdirde, adanın tarımsal yönden kalkınabilmesi için ciddi olarak ele alınması gereken konular vardı. Bunlar; kerestelik ağaç yetiştirme, su kaynaklarının korunması ve kurak mevsimlerde yeterli miktarda su saklayabilecek rezervuar ve kanalların yapılmasıydı. Adanın birçok yerinde kalıntıları bulunan su kemerlerinin yeniden inşası gerekliydi. Son olarak ve hepsinden önemlisi de tarım ürünlerinin yılda ortalama yarısını tüketen çekirgelerin yok edilmesi idi. Bunun için çekirgeler yumurtadan çıkmadan önce yumurtalarının toplanmasıydı.⁹⁶

Kerr, Kıbrıs'ın, Osmanlı Devleti'nde "en fazla ezilen yer olmadığını", sayısal üstünlüklerinden dolayı Rumlar'ın nispeten bağımsızlığa sahip olduğunu ve kötü bir yönetici atandığı takdirde İstanbul'da sahip oldukları nüfuzu kullanarak ya da rüşvet vererek görevden alınmasını sağladıklarını bildirdi. Mecburi askerliğin olmaması da bu ada için büyük bir avantajdı. Bu durum diğer bölgelerin aksine, genç erkeklerin tarım ve diğer işlerle ilgilenmelerine fırsat veriyordu.⁹⁷

Niven Kerr'in raporlarında, Osmanlı yönetimi hakkındaki yorumlarının tarafsızlıktan uzak ve ön yargılı olarak yapıldığı aşikârdır. Bu dönemde yapılan vergi ertelemeleri, sulama ve yol çalışmaları, şikâyet sonucunda yöneticilerin görevden alınması Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a karşı hassasiyetini ortaya koymaktadır. Bu durum iddiaları geçersiz kılsa da yaşanan kuraklık ve uzun süren çekirge istilasına ada yaşayanlarını derinden etkilemiştir.

Tarımsal Üretim

Niven Kerr'in raporlarında önemle üstünde durduğu konuların başında tarım gelmektedir. Tarım ürünlerinin yetiştirildiği toprak "Toprağın Kalitesi" başlığı altında değerlendirildi. Tarımsal açıdan toprak, beş çeşit olarak sınıflandırıldı. Bunların birincisi, ovalarda bulunan, dere veya su kaynaklarıyla sulanan, yağmura bağımlı olmayan toprak çeşidiydi. Bu tür toprağın yüksek kira getirisi vardı. İkinci tür, sulama için tamamen yağmura bağımlı olan ve kurak mevsimlerde verimsiz olduğu için kira getirisi çok daha düşük olan topraktı. Üçüncü çeşit toprak, suyun katırlar tarafından çekildiği kuyular ile sulanan topraktı ve bu toprak, öncekinden daha değerliydi. Dördüncü tür, dağlarda bulunan, üzüm ve kereste üretilen ve fiyatı işlenme durumuna göre değişen toprak

⁹⁶ N.A. FO. 78/661A, 200.

⁹⁷ N.A. FO. 78/661A, 204.

çeşidiydi. Son olarak beşincisi, sıcaklarda nemini koruyacak şekilde hazırlanmış olan topraktı.⁹⁸

Kıbrıs'ın beşte biri çoğunlukla ekime elverişsiz dağlarla kaplı ve ekilebilir arazinin yaklaşık altıda beşi nüfusun olmaması nedeniyle ihmal edilmekteydi. Yağmurlar kasım başlarında başlayıp mayıs ortasına kadar aralıklarla yağmaktaydı. Her dört veya beş yılda bir, neredeyse mahsul alınamayan ve halkın derin bir sefaletle düştüğü kuraklık meydana gelmekteydi. Arazilerin değeri çeşitli olduğu için fiyatının tahmin edilmesi zordu. Bunların değeri çoğunlukla sulama imkânına ve çevresindeki tarımsal nüfusa bağlıydı. Su taşkınları veya su kaynaklarıyla sulanan topraklar, dönüm (60 feed karelik skala) başına 10 sterlindi. Tamamen yağmura bağımlı olanlar, konumlarına ve kalitelerine göre dönüm başına 1–19 şilin değerindeydi. Bir üzüm bağı, dönüm başına 5 ila 10 sterlindi. Boya kökü yetiştirmeye uygun araziler, dönüm başına 10 ila 60 sterlindi.⁹⁹ En iyi üzüm bağları, hayvanlar ve topraklar ise eğitim, hastane ya da başka herhangi bir yolla insanlara yardım etmeyi düşünmeden sadece kendilerini zenginleştiren Rum din adamlarına aitti. Ayrıca Kıbrıs'ta toprak sahibi olan ve eken Avrupalılar neredeyse her seferinde zarar etmekteydi. Az sayıda da olsa bazı kişiler, haksız yollarla köylülere kandırarak önemli miktarda servet biriktirmişti. Bu kişiler tarlalarını ekmeleri için köylülere yüksek faizle (genellikle yıllık %20) borç vererek, mahsulün borca karşılık gelen kısmını onlardan hileli ağırlık ve ölçülerle tartarak almaktaydı. Talihsiz köylülerin, bu sahtekârlıkların sonunda perişan olsalar da bu riskli geçinme umudundan ve topraklarını ekmekten başka seçenekleri yoktu. Bir kez bu durumun içine düştükten sonra da kendilerini tefecinin pençesinden asla kurtaramıyordu. Tefecilere çiftliklerini aldıkları kredi için ipotek olarak gösterdiklerinden, evlerini ve topraklarını kaybediyorlardı. Bu türlü sahtekârlıklarla, bazı Levantlı Avrupalılar o dönemde adadaki en verimli toprakların çoğuna sahip olmuştu.¹⁰⁰

Adadaki başlıca ürünler buğday, arpa, pamuk, ipek, boya kökleri, yağ, şarap, keçiboynuzu, yün ve tuzdu. Bu ürünler tüm ihracatın yaklaşık beşte dördünü oluşturmaktaydı. Buğday, çoğunlukla geniş Mesarya Ovası'nda yetiştiriliyordu. Ancak en kaliteli Baf'ta üretiliyor ve Taganrog sert buğdayına benziyordu. En iyi topraklar, dönüm başına ~482,6 kg (19 bushel -1 bushel ~27.2 kg) buğday veriyordu. Arpa, aynı bölgelerde, ancak tüketim daha çok olduğu için daha fazla miktarda yetiştiriliyordu. En iyi topraklar dönüm başına ~787,4 kg (31

⁹⁸ N.A. FO. 78/621, 158.

⁹⁹ N.A. FO. 78/661A, 176-177.

¹⁰⁰ N.A. FO. 78/661A, 177.

bushel) arpa verebiliyordu.¹⁰¹ Buğday, arpa ve fasulye, kafiz¹⁰² (1 kafiz ~20,4 kg) ile ölçülüyordu.¹⁰³ 1845 yılında buğday fiyatı yaşanan kuraklık sebebiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre iki katına çıkmıştı.¹⁰⁴

1846 haziranından yılsonuna kadar başta Beyrut olmak üzere, tekneler aracılığıyla; yaklaşık ~177.800 kg (14.000 quarter 1 quarter: ~12.71 kg) arpa ve ~50.800 kg (4.000 quarter) buğday ihracatı yapıldı. Bol yağış ve çekirgelerin zararının az olması nedeniyle 1846 yılı mahsulü bir süredir görülen en iyi mahsullerden birisiydi. Köylüler, Suriye'den talep olduğu için ürettikleri arpayı kafizi 5 kuruşa veya 64 galonu (290.56 litre, 1 galon ~ 4.54 litre) 10 şiline satabilmişti. Bu talep olmasaydı, arpa fiyatlarının kafizi 3.5 kuruş veya 64 galonu 7 şiline düşeceği tahmin edilmişti. Ekim yapıldığından bu yana büyük bir yağmur kıtlığı yaşandığı için 1847 yılının hasat beklentileri çok da umut verici değildi.¹⁰⁵

Pamuk, Kıbrıs'ın en çok yetiştirilen ürünüydü. Ancak Kıbrıslılar Amerika'da üretilen daha ucuz pamuk ile rekabet edemedikleri için üretimi her yıl azalmaktaydı. Ekmeye devam edilmesinin asıl nedeni, bazı Fransız imalatçılar için diğer tüm pamuklardan daha uygun olmasıydı.¹⁰⁶ Patates ekimi sadece birkaç yıl önce başlamıştı ve oldukça başarılıydı. Tüketimi de gittikçe artmaktaydı.¹⁰⁷

Boya kökleri, İzmir'inkiler hariç Levant bölgesinde üretilen diğer tüm boya köklerinden daha üstün kalitedeydi. İngiltere'de ödenen mevcut fiyatlar nedeniyle ekimi gittikçe artıyordu. Kıbrıs'ın boya kökleri, Fransa'nın boya köklerine kıyasla son derece yüksek kalitedeydi.¹⁰⁸

Zeytinyağı üretimi ile ilgili olarak; miktarı ne olursa olsun, sadece her üç ya da dört yılda bir üretiliyordu. Çünkü zeytinler toplanmak yerine, ağaçlardan sopalar ile o kadar sert bir şekilde düşürüldüğünden ağaçların kendilerine gelebilmeleri için belli bir süre geçmesi gerekiyordu. Yağ çok kaliteliydi. Diğer ürünler; keten tohumu, susam, tütün, mum, zift ve katran, acı elma, sirke, alkol, konyak, kereste, yakacak odun ve patatesti. Pamuk ekimi azaldıkça keten tohumu ve susam ekimi artıyordu. Üretim o dönemde önemsiz bir seviyede bulunsa da Avrupa'da fiyatların yükselmeye devam etmesi halinde artacaktı. Tütün birçok

¹⁰¹ N.A. FO. 78/621, 153.

¹⁰² 8 kafiz, 6 bushle eşitti.

¹⁰³ N.A. FO. 78/621, 157.

¹⁰⁴ N.A. FO. 78/621, 115.

¹⁰⁵ N.A. FO. 78/661A, 174.

¹⁰⁶ N.A. FO. 78/621, 153.

¹⁰⁷ N.A. FO. 78/621, 155.

¹⁰⁸ N.A. FO. 78/621, 154.

farklı kalitede üretiliyordu. Omodos tütünü Suriye tütününe tercih ediliyordu. Yakında tüm adanın ihtiyacını karşılayacak kadar ürün alınacaktı. Hatta bir ihracat ürünü haline bile gelebilirdi. Mum, ancak iç tüketim için yeterli miktarda üretiliyordu. Nasıl saflaştırılacağı bilinmiyordu. Genellikle kiliselerde kullanılıyordu. Zift ve katran bir miktar ihraç edilse de oldukça kalitesizdi. Acı elma, bu ilaç Suriye’dekine kıyasla daha yüksek kalitedeydi. Nemli yerlerde yetiştiriliyor ve Trieste’ye gönderiliyordu. Sirke, yüksek yaz sıcaklıklarında ekşiyen şarap miktarı nedeniyle kayda değer bir üründü. Kalitesi çok iyi olup, Mısır ve Suriye’ye ihraç ediliyordu.¹⁰⁹

Alkol, ancak yerel tüketimi karşılayacak kadar üretilmekteydi. Konyak ise sıradan şaraptan damıtılarak dört farklı kalitede büyük miktarlarda üretilip, önemli kısmı Mısır ve Suriye’ye ihraç edilmekteydi. Bunların yanında şarap ve alkol üretiminin büyük ölçüde köylüler tarafından yapılmaktaydı. En kalitelisi, İngiltere’de Kıbrıs şarabı olarak bilinen “Komandarya” isimli şaraptı. Bunun kalite ve lezzet olarak *Malmsey Madeira* şarabına yakın ve hastalar için çok faydalıydı. Bu ürün büyük miktarda Venedik ve Avusturya tarafından alınmakta ise de İngiliz damak tadına göre fazla tatlıydı. Şarabın fiyatı tamamen yaşına bağlıydı. Bir yıllıkken, okkası sadece 1 kuruş veya galonu sadece 5 ^{1/2} penny (^{1/2} :1 ha’penny) olup, on beş ila yirmi yıllık en kaliteli şaraplar okkası 12 kuruş veya galonu 5 veya 6 şiline satılmaktaydı.¹¹⁰ Şarap üretiminin çoğu, genellikle Yunan adalarında üretilen şaraba benzeyen, çok bayağı ve sert bir tada sahip olan sıradan siyah şaraptı. Bu ürün çoğunlukla Mısır’a gönderiliyor¹¹¹ ve okkası 24 para veya galonu 3 şilin 3 penny 1 farthing (4 parthing: 1 penny) ediyordu. Köylüler sırlamayı bilmedikleri ve sızıntıyı önlemek için küpleri ziftle ovaladıkları için Kıbrıs şaraplarında her zaman, hoş olmayan bir zift tadı vardı. Bu işle ilgilenecek iyi bir şarap uzmanı olduğu takdirde, Kıbrıs’ta hem beyaz hem siyah birinci kalite şarap üretililebilirdi.¹¹²

Kerr’e göre, bahçecilik tarıma göre gelişmiş durumdaydı. Levant’a özgü sebze ve meyvelerin çoğu, adada bol miktarda üretiliyordu. Levantlı çiftçiler o

¹⁰⁹ N.A. FO. 78/621, 154-155.

¹¹⁰ *Kumandarya* 19. yüzyılın ikinci yarısında da uluslararası pazarlarda tarihsel ününü korumuştur. Osmanlı Devleti’nin katıldığı uluslararası fuarlarda Kıbrıs şarabı da yer aldı. Kıbrıs şarapları, 1855 Paris, 1862 Londra Uluslararası Fuarları’nda ödül aldı. Hasan Samani, “Tanzimat Döneminde Kıbrıs Ticareti”. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), (2017), 793.

¹¹¹ Napolyon’un Mısır’ı işgaline karşı bölgeye gelen İngiliz birliklerine 1802 yılında Kıbrıs’tan 57 ton şarap gönderilmişti. Güven Dinç, “The Ports of Cyprus and”. 38.

¹¹² N.A. FO. 78/661A, 198.

dönemde kaba aletler kullanmasına rağmen onları, Avrupa'da kullanılan daha üstün aletleri kullanmaya ikna etmek mümkün değildi.¹¹³

Su Kaynakları ve Ormanlar Hakkında Tespitler

Kıbrıs'ta nehir olarak adlandırılabilir her hangi bir akarsu mevcut değildi. Akarsular, sadece kış yağmurları sırasında taşarak civardaki ovaları sular altında bırakan dağ sellerinden ibaretti. Tarımsal üretimin verimliliği neredeyse buna bağlıydı. Kıbrıs'ın en önemli akarsuyu Maşera Dağları'ndan çıkan adanın en büyük ve verimli ovası olan Mesarya Ovası'nı sulayan Kanlıdere'ydi. İkincisi Koruçam Burnu yakınlarından çıkan ve denize dökülen Vasilipotamo, üçüncüsü Trodos Dağları'ndan çıkan ve Leymosun yakınlarında denize dökülen Kuris, dördüncüsü Trodos Dağları'ndan çıkan Diyariza Akarsuyu'ydu. Bunlara ek olarak büyük tarımsal avantaj sağlayacak olan birkaç su kaynağı daha vardı. Başlıcaları; Değirmenlik, Alsancak, Baf ve Lapta'daydı. Özellikle ağaç yetiştirme konusundaki ihmal yüzünden bunların da kısa bir süre içinde kuruyacağından endişe duyulmaktaydı. Lusignanlar zamanında büyük dağlar iyi ağaçlandırılmasına rağmen ağaçlar zamanla yok edilmiş ya da yok olmaya terk edilip yerine ağaç dikilmemişti. Bu sebeple daha önce var olan su kaynakları, yaz güneşinin aşırı sıcaklığında gölgeleyecek ağaç olmadığı için kurumuştur. Aynı dönemde, Değirmenlik'teki su kaynağından Salamis Kasabası'na, otuz mil uzunluğunda bir su kemeri ile su taşınıyordu. Yaklaşık 12. 2 metre (40 feet) yüksekliğinde kemerlerden oluşan bu muazzam eser, mevcut halk tarafından yok edildi. Ayrıca tarımsal üretimde kullanılabilecek muazzam miktarda su, yönetim tarafından bakım ve gözetimi yapılmadığı için kaybedilmişti. Bu su kanal ve rezervuar sistemi ile kolayca korunabilirdi.¹¹⁴

Kereste; başlıca keresteler sarıçam (*pinus sylvestris*), selvi (*cupressus sempervirens*), karaağaç (*ulmus*), kavak (*populus*) ve meşeydi (*quercus robur*). Yakacak odun; yerel kullanım ve odun kömürü imali için bol miktarda

¹¹³ N.A. FO. 78/661A, 200.

¹¹⁴ N.A. FO. 78/661A, 196; Niven Kerr'den yüz yıl önce Kıbrıs'a gelen Alexander Drummond, 18 Temmuz 1745 tarihli mektubunda; adanın toprağının çok verimli olduğunu, suya ihtiyaç olduğu halde ürün almak için fazla çaba ve emeğe gerek olmadığını, yetersiz bakıma rağmen biraz nem olduğunda ürün alınabileceğini belirtti. Adada gerçek anlamda ırmak bulunmamasına rağmen yönetimde İngiliz veya Hollandalılar olduğu takdirde pınarlar, dereler ve kış yağmurları en iyi şekilde değerlendirilip adanın doğunun bahçesi haline getirileceğini iddia etmişti. Alexander Drummond, *Travels Through Different Cities of Germany, Italy, Greece, and Several Parts of Asia, as far as the banks of the Euphrates: In a Series of Letters*. London: W. Strahan, MDCCLIV (1754), 133, 145; Haşmet M. Gürkan, *Tarih İçinde Kıbrıs*. Yay. Haz. Remzi Yektaoğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 2000, 144-145.

üretiliyordu. Bazen Mısır ve Suriye'ye ihraç ediliyordu. Köylüler kereste elde etmeye çalışırken genç fidanlara dikkat etmedikleri için adaya çok zarar veriyorlardı.¹¹⁵ Zift elde etmek için her yıl Kıbrıs'ın kuzeyindeki ormanlarda bulunan çok sayıda muhteşem çam ağacı yok ediliyordu. Çünkü kabuğuna uzunlamasına küçük bir kesik atmak yerine derin dairesel bir kesik açıyorlardı. Bu da ağacı öldürmekle kalmıyor, çoğu zaman çürümeye terkedildiği için kereste kaybına da neden oluyordu.¹¹⁶

Hayvansal Üretim

İncelenen raporlarda adadaki hayvansal üretime yönelik önemli tespitlerde yapıp bunun geliştirilmesine yönelik önemli tavsiyelerde bulunuldu. Konsolosa göre; sığır eti çok az temin edilebiliyordu ve kalitesi çok kötüydü. Öküzler ancak artık kağırları veya sabanları çekemeyecek hale geldikleri zaman kesilmekteydi. Köylülerin onları kesmesine neden olan diğer durum, kötü mahsul alındığında ortaya çıkan besleme masrafıydı. Bu sebepten dolayı, 1845 yılında en iyi öküzlerin fiyatı kelle başına 1 sterlin 18 şiline kadar düşmüş ve daha kalitesiz olanlar da 18 şiline satılmıştı. Bereketli bir yılda benzer hayvanlar kelle başına 7 sterlin 10 şilin ve 3 sterlin kazandırmaktaydı. Koyun eti temin etmek zor olduğu için yerini keçi eti alınıyordu. Domuz eti çok bol ve kaliteliydi. 1 poundu (~0.453 kg) yaklaşık 2 pennyye satılıyordu. Her tür kümes hayvanı çok ucuzdu ve en iyi hindi 3 şilin, kümes hayvanın çifti de 1 şilindi.¹¹⁷

Raporlarda hayvan yünleri ile ilgili çeşitli tespitler ve tavsiyelerde yer almaktaydı. Köylüler, kırpmadan önce koyunlarını iyice yıkamaları hususunda ikna edilirse, koyun yünü ticareti Kıbrıs'ta ve genel olarak Levant'ta, çok daha önemli bir hale getirilebilirdi. Ancak köylüler kilosu ne kadar fazla gelirse o kadar çok kazanmış gördüklerinden bu tavsiyeye asla uymayacaklardı. Türkiye yününün temizlik aşamasında ağırlık kaybı genellikle %50-60 olduğundan dolayı (kirli gönderildiği takdirde) ithalatçı kaybolan ağırlık için de nakliye, vergi ve masrafları ödemek zorunda kalmaktaydı. Bu sebeple yün ticareti neredeyse tamamen terk edilmişti. Ayrıca konsolos, Kıbrıs'tan keçi yünü nakledilmediğini, adaya Ankara Keçisi getirildiği takdirde değerli bir ihracat ürünü olacağını tavsiye etmişti. Mevcut keçi sayısı oldukça fazla olmasına rağmen yiyecek ve süt amacıyla yetiştirildiği için o ana kadar keçi yünü üretimi önemsenmemişti.¹¹⁸

¹¹⁵ N.A. FO. 78/621, 155.

¹¹⁶ N.A. FO. 78/661A, 198.

¹¹⁷ N.A. FO. 78/621, 158-159.

¹¹⁸ N.A. FO. 78/661A, 193.

İpek üretiminin her geçen yıl artmaktaydı. İpek, beyaz ve sarı olmak üzere iki kalitede üretiliyor ve ikincisi tercih ediliyordu.¹¹⁹ Toprak, birkaç yıl içinde büyük boylara ulaşan dut ağacının yetiştirilmesi için oldukça elverişliydi. İpeğin doğal kalitesi çok iyiydi. Ancak Kıbrıs ve Türkiye'nin diğer bölgelerinde ipek yetiştirenler, ihraç sürecinde takındıkları ihmalkâr ve hilebaz tutumlarını değiştirmezlerse, kısa bir süre içinde İngiliz imalatçılar tarafından neredeyse tamamen geri çevrileceklerdi. Böylece bir zamanlar çok önemli olan bu ticaret kolu da büyük ölçüde küçülecekti. Türkiye'den İngiltere'ye ihraç edilen ipeğin büyük bir kısmı, İtalya ve Çin'den ihraç edilenle aynı kalitedeydi. Ancak sahip olduğu kötü şöhret yüzünden, genellikle yarıdan daha az fiyata satılmaktaydı. O da sadece diğer kaliteli ipekler az bulunduğu ve kolayca elden çıkarılabileceği dönemlerde tercih edilmekteydi. Bunun sebepleri şunlardı: birincisi, Türkler ipeğin sarıldığı makaraların boyutu İngiltere'de kullanılan makinelere uyacak şekilde değiştirmeleri konusunda ikna edilemiyordu. Bu yüzden imalatçılar imalat sürecine başlamadan önce çoğu kez makarayı geri sarmak zorunda kalıyorlardı. İkincisi, makaralar o kadar kötüydü ki, her bir kozanın ipeğinin kesintisiz tek parça iplik olarak sarılması gerekirken, sürekli koparılmış, kabaca düğümlenmiş veya birleştirilmiş oluyordu. Bunu düzeltmek imalatçıya zaman kaybettiriyor ve ekstra masraf çıkarıyordu. Üçüncüsü, yetiştiriciler, ipeğin ağırlığını artırmak için, kozalar sarılırken yerleştirilmesi gereken ve çok sık yenilenemeyen suyu değiştirmekten kaçınıyorlardı. Sonuç olarak su, ipeğe yapışan ve ipeğin sadece ağırlığını artırmakla kalmayıp dokusunu da oldukça sertleştiren yapışkan bir sıvı haline geliyordu. Kalıntı ve artıkları genellikle çile içerisinde gizliyorlardı. Bununla da kalmayıp, çoğu kez saçma ve kurşunu çile içerisinde öyle ustaca gizliyorlardı. Bunu çok dikkatli bir incelemeyle bile anlamak neredeyse imkânsızdı ve sahtekârlığı yalnızca tüketici fark ediyordu. Bunlar kolayca çare bulunabilecek aksaklık ve sahtekârlıklardı. Ancak üzerine düşülmezse Türkiye ipek ticaretini mahvedecekti.¹²⁰

Niven Kerr, raporlarında adada mevcut av hayvanlarından da bahsedip değerlendirmelerde bulundu. Konsolosa göre, zengin sofralar çok düşük bir fiyata en iyi av eti çeşitleri ile donatılabilirdi. O dönemde ortalama piyasa fiyatıyla Kıbrıs'ta bulunabilecek başlıca av hayvanı türlerinden yabani tavşan çok boldu. Büyük Britanya'da bulunanlardan daha küçüklerdi ve her birinin fiyatı yaklaşık

¹¹⁹ 1815 yılında adaya gelen William Turner'a göre; beyaz ipek okkası 15 kuruştan yılda 10.000 okka üretilirken, sarı ipek 31 kuruştan 5.000 okka üretilmekteydi. Ali Efdal Özkul, "Osmanlı Kıbrısı'nda İpek Üretimi Ve Ticareti", 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007, Bildiriler, Tarih ve Medeniyetler Tarihi*. ed. Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Salim Cöğce, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, c.V, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2012, 2397.

¹²⁰ N.A.FO. 78/621, 153-154.

8 pennydi. Turaç, Kıbrıs'ta ve Suriye sahillerinde bulunan çok nadir bir kuş türüydü. Kıbrıs'ta bulunanlar en büyüğüdü. Bu kuş lezzetli olup biraz orman tavuğuna benziyordu. Ancak İngiltere'de bulunan tüm av hayvanlarından daha lezzetli. Çifti yaklaşık 1 pennydi. Keklik, aşırı derecede bol, iyi bir ırktı ve çifti 8 pennydi. Çulluk, yağmur mevsiminde, fakir sofralarına girecek kadar bol miktarda bulunuyordu ve çifti yaklaşık 7 pennydi. Yabani ördek ve kaz türleri yağmur mevsimi boyunca bol miktarda bulunuyordu. Ördeğin çifti 7 penny, kazın tanesi 1şilindi. Su Çulluğu, üç cinsti ve bol miktarda bulunuyordu. Av hayvanı ticareti yapanlar mühimmatlarını daha büyük kuş türleri için ayırdığından pazarlarda bulunmuyordu. Ama amatörler, peşinde koşmaktan büyük keyif alıyordu. Ak Gözlü Ötleğen sadece büyük bir iç tüketim ürünü değildi. Kıbrıs şarabı içinde muhafaza edilerek ihraç da ediliyordu. Mükemmel bir yiyecekti. Ökse ile inanılmaz miktarlarda yakalanıyor ve düzinesi 6 pennyye satılıyordu.¹²¹

Endüstri, Zanaatlar ve Zanaatkâr Ücretleri

Niven Kerr, Kıbrıs endüstri ve zanaatlar için önemli tespitlerde bulunmuştu. Konsolosa göre, Kıbrıs endüstrisi sürekli geriliyordu. Endüstri esasen İngiliz malı gri patiskalara baskı yapmaktan ibaretti ve bu iş için yılda 6.000 sterlin harcanıyordu. Diğer mallar çok kötü kalitede ve söz etmeye değmezdi.¹²²

Kıbrıs'ta ihracat ürünü üreten çok az imalatçı vardı. Bunlarda çoğunlukla, Levant'ta kanepe örtüsü, masa örtüsü vb. olarak kullanılan, İngiliz gri patiskalarına baskı yapılmasından ibaretti. Lefkoşa'da oryantal tasarımlarla basıldığında Levant'ın çeşitli bölgelerine ihraç ediliyordu. Kaba bir şekilde üretildikleri göz önüne alındığında, bu baskıların stili ve deseni iyiydi.¹²³ 1845 yılına kadar, Lefkoşa'da her yıl 13.636 ila 18.181 sterlin değerinde patiska basılıyordu. 1845 yılında 8.181 sterlin, ertesi yıl da 4.545 sterlinlik üretim yapıldı. 1844 yılında var olan elli beş baskı kuruluşundan sadece on beşi kaldı. Büyük ölçüde bu baskıların ihracatı esnasında ödenen yüksek vergilerin neden olduğu bu küçülme, birkaç yüz aileyi işinden etti. Diğer ihracat ürünleri, boya kökleri ve safranla boyanan, adanın ürünü olan kırmızı ve sarı Türk ayakkabılarıydı. Bunun yanında ön kısmı baskılı patiska, astarı kırmızı, pamuklu bez olan ve içi ham pamuk ile doldurulan yatak örtülerinden oluşuyordu.¹²⁴

¹²¹ N.A. FO. 78/621, 159.

¹²² N.A. FO. 78/621, 163.

¹²³ N.A. FO. 78/661A, 173-174.

¹²⁴ N.A. FO. 78/661A, 174.

Kıbrıslı kadınlar ipekten, Levant'ta kullanılan bir kumaş üretiyorlardı. Daha fakirler ise genellikle pamuğu eğirerek giyecek olarak kullandıkları bir çeşit yelken bezi yapıyorlardı. Bu kumaş çok sağlam, daha ucuz ve İngiliz gri patiskalardan daha dayanıklıydı. Ancak o kadar kaba ki, fakirlerden başka kimse giyim için kullanmıyordu. Daha kaliteli kumaş üretmek için 16'dan 24'e kadar numaralı İngiliz su iplikleri karıştırılıyordu. Bu kumaş 12.8 metre (504 inç) uzunluğunda, 50 cm. (20 inç) genişliğinde ve kalitesine göre 15-18 kuruşa mal oluyordu.¹²⁵

Zanaat çeşitleri de endüstriyle bağlantılı olarak geriye doğru gidiyordu. Güney Anadolu kıyılarından (*Karamanya*) getirilen ve yumuşak bir tür olan kereste sayesinde marangoz işleri oldukça iyi yapılıyordu. Ayakkabıcılar, terziler, vs. çoğunlukla Avrupalıydı. Demirci işleri de iyi yapılıyordu. Güneşte pişmiş tuğlalardan ev inşa etme yöntemi, yakın zamana kadar duvar ustalarına işlerini ilerletme fırsatı sunmamıştı. Ancak son zamanlarda birçok taş bina inşa edilmişti. Büyük bir yetenek gösterip iyi inşa edilmiş binalar ortaya çıkarmışlardı. Kireç kullanmaya sadece kısa bir süre önce başlanmıştı.¹²⁶

Tablo 3

1846 Yılına Ait Zanaatkârların Ücretleri.¹²⁷

Meslekler	Günlük
Ayakkabıcılar	7 kuruş veya 1 şilin 3 penny 1 farthing (4 farthing: 1 penny)
Çıraklar	4 kuruş veya 8 penny 3 farthings
Demirciler	8 kuruş veya 1 şilin 5 penny 1 ha'peni (yarım penny)
Çıraklar	4 kuruş veya 8 penny 3 farthing
Terziler	7 kuruş veya 1 şilin 3 penny 1 farthing
Duvar ve Taş Ustaları	9 kuruş veya 1 şilin 7 penny 1 ha'peni
Marangozlar	9 kuruş veya 1 şilin 7 penny 1 ha'peni
Çıraklar	5 kuruş veya 10 penny 3 farthings
Sıradan işçiler	4 kuruş veya 8 penny 3 farthings
Yatılı Erkek Hizmetçi	Ayda 50 kuruş veya 9 şilin 1 penny
Yatılı Kadın Hizmetçi	Ayda 30 kuruş veya 5 şilin 5 penny 1 ha'penny

¹²⁵ N.A. FO. 78/661A, 174.

¹²⁶ N.A. FO. 78/621, 163.

¹²⁷ N.A. FO. 78/661A, 178.

Madenler

1845 tarihli raporda madenler konusu da ele alınmıştır. Kerr’e göre; birçok eski yazarın, özellikle de Tliny’nin bahsettiği altın ve gümüş madenleri artık bilinmiyordu. Daha önceden bakırın çıkarıldığı yer tespit edilmişti. Ancak Venedikliler tarafından işletildiği dönemde çıkarılan miktar masrafları karşılamadığı için terk edilmişti. Sülfat, Hirsofu bölgesinde bol miktarda bulunuyordu. Baf yakınlarında o kadar saf bir necef taşı var ki “Baf Elması” olarak adlandırılıyordu. Karpaz yakınlarında kükürt de bulunuyordu. Yağlı boya için uygun, çok mükemmel renklere sahip beş farklı özellikte toprak mevcuttu. Bunlar; yeşil, sarı, kırmızı, ombra ve griydi. Ombranın büyük kısmı 1845 yılı içerisinde Akdeniz limanlarına ihraç edilip oradan da İngiltere ve Amerika’ya gönderildi. Büyük miktarlarda asbest çıkarılan bir bölge vardı.¹²⁸

İhracat-İthalat, Ürünlerin Fiyatları, İşgücü Ücretleri

Tablo 4

1845 Yılı İhraç Ürünleri ve Değeri.¹²⁹

Ürün Cinsi	Tutarı (Sterlin)
Pamuk	8.544
İpek	7.811
Keçiboynuzu	7.939
Şarap	3.728
Mısır	3.685
Boya Kökleri	2.270
Arpa	2.176
Tuz	1.937
Yün	1.764
Toplam	39.854
Diğer Ürünler	47.031
Genel Toplam İhracat	86.885

Marsilya, Suriye Sahili, Trieste, Venedik ve Livorno (İtalya), sayılan sıraya göre, yukarıdaki ürünlerin gönderildiği başlıca pazarlardı.

¹²⁸ N.A. FO. 78/621, 160.

¹²⁹ N.A. FO. 78/621, 155.

Tablo 5

1845 Yılı İhraç Ürünlerinin Fiyatları.¹³⁰

İhracat	Yerli Para Birimi (Kuruş)	Sterlin
Pamuk	180 okkası ¹³¹ 720	per cwt. (~ 50.8 kg) 29 şilin 7 penny 1 ha'penny
Boya Kökleri	180 okkası 900	~50.8 kg 37 şilin 1 ha'penny
Yün	180 okkası 600	~50.8 kg 24 şilin 8 penny 1 fathing
Keçiboynuzu	180 okkası 85	~50.8 kg 3 şilin 6 penny
İpek	okkası 130	1 pound ağırlığı (~ 0.453 kg) 8 şilin 7 penny
Susam	okkası 2	1 quarter (~ 217.6 kg) 55 şilin 6 penny 1 ha'penny
Keten Tohumu	okkası 1 ^{5/40}	~217.6 kg 32 şilin 1 penny 1 ha'penny
Acı Elma	okkası 10	~ 0.453 kg 7 şilin 3 fathings
Yağ	litresi ¹³² 11 ^{20/40}	1galon (~ 4.54 litre) 2 şilin 3 penny 1 fathing
Şarap ¹³³	testisi 7	~ 4.54 litre 5 penny
Tuz	1000 okkası 46	1 bushel (~ 27.2 kg) 2 penny

¹³⁰ Okka 2 ^{4/5} İngiliz libresi olarak ve döviz kuru 1 Sterlin 108 kuruş olarak hesaplanmıştı. N.A. FO. 78/621, 156.

¹³¹ Okka 400 dirheme bölünmüş ve 2,8 pound (1 pound: ~0.453 kg) ağırlığında; pamuk, boya kökleri ve benzeri ürünlerin satıldığı Halep Kantarı 180 okkaya karşılık geliyordu. N.A. FO. 78/621, 157.

¹³² Yağ ve yünün satıldığı litre 2,5 okkaya karşılık geliyordu. N.A. FO.78/621, 157.

¹³³ Şarap, 8 okka veya yaklaşık 3,2 galona (1galon ~ 4.54 litre) karşılık gelen testi ile ölçülüyordu. N.A. FO. 78/621, 157.

Tablo 61845 Yılı İthal Ürünlerinin Fiyatları.¹³⁴

İthalat	Yerli Para Birimi (Kuruş)	Sterlin
Şeker	okkası 7 ¹ / ₂	~ 0.453 kg 6 penny
Kahve	okkası 7	~ 0.453 kg 5 şilin 1 ha'penny
Çivit	okkası 120	~ 0.453 kg 7 şilin 11 penny 1 fathing
Tarçın	okkası 13	~ 0.453 kg 10 şilin 1 fathing
Barut	okkası 10	~ 0.453 kg 7 şilin 3 fathings
Saçma	okkası 3	~ 50.8 kg 22 şilin 2 penny 1 ha'penny
Demir İngiliz	okkası 1 ²⁰ / ₄₀	~ 50.8 kg 11 şilin 1 penny 1 fathing
Demir Rus	okkası 2 ¹⁰ / ₄₀	~ 50.8 kg 16 şilin 8 penny
Pirinç	okkası 1 ²⁶ / ₄₀	~ 0.453 kg 1 şilin 4 penny
Sabun	okkası 5	~ 0.453 kg 3 şilin 3 fathings
Tabaklanmış Deri	okkası 15	~ 0.453 kg 11 şilin 3 fathings
Çelik	okkası 4 ¹⁰ / ₄₀	~ 50.8 kg 31 şilin 5 penny 3 fathings
Çuha, Fransız 5 kron	piki ¹³⁵ 32	yardası (~ 0.91 m) 7 şilin 10 penny
İplik 16/24	demeti 50	demeti 9 şilin 3 penny
Patiska	parçası 70	parçası 12 şilin 11 penny 1 ha'penny
Yerli 40 inç 36 yarda	parçası 60	parçası 11 şilin 1 penny 1 fathing
Yerli 32 inç 24 yarda	parçası 47	parçası 8 şilin 8 penny 1 fathing
Zebra	parçası 28	parçası 5 şilin 2 penny 1 fathing
Baskı Kalıbı	parçası 65	parçası 12 şilin 1 ha'penny
Fes	düzinesi 67	düzinesi 12 şilin 4 penny 3 fathings
Kağıt, mektup	topu (500 adet) 25	topu 4 şilin 7 penny 1 ha'penny

SONUÇ

Babası Levant Company'de tüccar olan Niven Kerr, raporların kapsamından da anlaşıldığı üzere iyi bir eğitim almış ve İngiltere Dışişleri Konsolosluk Servisi'nde genç yaşta göreve başlamıştır. Kerr, babasının mesleği sebebiyle Osmanlı Devleti'ndeki uygulamalardan erken yaşta haberdardır. Genç yaşta konsolos olmasına rağmen Kıbrıs'ta başarıyla görev yapmıştır. Nitekim 1849 yılında Osmanlı Devleti'nin Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Rodos merkezli olarak yapılanmasından sonra Londra hükümeti tarafından aralarında Kıbrıs'ın da olduğu bu eyalete bağlı adaların bulunduğu bölgeye konsolos olarak atanmıştır.

¹³⁴ N.A. FO. 78/621, 156.

¹³⁵ Kumaşlar, 27 inç (1 inç ~ 2.54 cm.) karşılık gelen pik ile ölçülüyordu. N. A. FO. 78/621, 157.

Niven Kerr tarafından hazırlanan 1845-46 tarihli raporlarda ağırlıklı olarak adada üretilen ürünler ve bunların özellikleri, ihracat ve ithalat kalemleri yer almaktadır. Kerr'in ihracatın artırılmasına yönelik tavsiyeleri dikkate değerdir. Özellikle ipek üretimi ve koyun yünü ihracatında yaşanan sıkıntıları açık olarak ifade edildiği görülmektedir. Raporlarda dokuma alanında faaliyet gösteren işletmelerin kuraklık ve çekirge istilası sonrasında yaşanan ekonomik sıkıntılara bağlı olarak büyük çoğunluğunun kapandığı ve bu alanda üretimin azaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca tüm bunlara ilave olarak, raporda dile getirilen hususların incelenmesi; bu dönemde adada var olan endüstri, zanaatkârların iş kolları, günlük ücretleri, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgeleri veya bir bütün olarak konu hakkında yapılacak çalışmalara katkı sunacak niteliktedir.

Kerr'in raporuna yansıyan bakış açısı; bu raporun, emperyalist bir imparatorluğun vizyon sahibi bir diplomatı tarafından kaleme alındığını açıkça göstermektedir. Zira konsolos, ada hakkında yalnızca iktisadi gözlemler ve analizler yapmamış, bir bakıma ada toplumunun psikolojik hallerini de gözlemlemiştir. Kerr, ada halkının umutsuz olduğunu, bu yönetimle düzelme yaşanamayacağına inandığını ifade ederek İngiliz yöneticilere adanın yeni bir yönetim anlayışına ihtiyacı olduğunu dile getirilerek, İngiltere Hükümeti'ne adanın sahiplenilmesi gereğini ima etmiştir.

Niven Kerr, raporlarında müstakbel İngiltere Hükümeti ile Osmanlı Devleti'nin idari anlayışlarını, Osmanlı Devleti aleyhine olacak şekilde karşılaştırma yoluna da gitmiştir. Burada bir bakıma, ön yargılı olarak, Osmanlı yönetiminin uygulamalarını gündeme getirip, adada iyi bir yönetim olduğu takdirde yapılması gerekenleri dile getirmiştir. Kerr'in bu politik arzusuna rağmen, 1878 yılından sonra ada yönetimi İngilizlere geçtikten sonra da yaşanan sıkıntılar devam etmiştir. Adada yaşayanlar bu dönemde de benzer zorluklarla karşılaşmış bir kısmı da adayı terk etmek zorunda kalmıştır. Raporlarda yer alan tarıma yönelik sulama ve ağaçlandırma konuları hâlen günümüzde adada eksikliği yaşanan konular arasındadır.

Niven Kerr'in 1845 ve 1846 yıllarına ait kapsamlı raporları sadece ticari konularla sınırlı kalmamıştır. Adanın kalelerinin ve askerlerinin durumu hakkında değerlendirmelerde bulunulması emperyalist bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Daha adada görevine başlamadan İngiliz yönetimi tarafından Kıbrıs hakkında kapsamlı bir rapor hazırlanması istenmiş olmalıdır. 1843 yılında göreve başlayan Niven Kerr, her ne kadar raporlar yıllık olsa da bunların hazırlanması için kapsamlı ön çalışma yapmış olmalıdır. Nitekim ilk raporunu göreve başladıktan iki yılı geçkin bir süre sonrası kaleme almıştır. O güne kadar böyle ayrıntılı bir rapor hazırlanmamış olması, ona böyle bir görev

verildiği şeklinde değerlendirilebilir. Fransızların Mısır'ı işgali sırasında lojistik üs olan adanın stratejik öneminin farkında olan İngiliz yönetimi hazırlanan raporlar sayesinde ada hakkında önemli bilgilere sahip olmuştur. 1869 yılında İngiltere ticareti için ayrı bir öneme sahip olan Süveyş Kanalı'nın açılması stratejik açıdan Kıbrıs'ın önemi bir kat daha arttırmıştır. İngiltere 1877-1878 savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin Rusya karşısında yenilmesini fırsat bilerek Kıbrıs'ın yönetimini ele geçirmiştir.

Niven Kerr tarafından hazırlanan raporlar incelendiğinde; bunları kaleme alan konsolosun görüşlerini yansıtmakla birlikte kendisini görevlendiren İngiliz hükümetinin bakış açısını ve görevlendirdiği konsoloslardan beklentilerini yansıtması açısından dikkate değerdir. Nitekim bu raporların hem hazırlanmış olması hem de içerdiği konular ve yansıttığı bakış açısının incelenmesi sayesinde, döneminin üzerinde güneş batmayan imparatorluğu olarak kabul edilen İngiltere'nin nasıl büyük güç olduğunu anlamak daha kolay olacaktır. Bunun yanında aynı dönemde Osmanlı Devleti'nin başta diğer Avrupa devletleri, Amerika, Rusya ve özellikle de İngiltere'de bulunan sefaretlerindeki hariciye mensubu memurlarının hazırladığı raporlarla, ilgili devletlerin görevlileri tarafından hazırlanan raporları kıyaslamak ayrı bir çalışma konusudur. Böyle bir karşılaştırmanın, bu devletlerin olaylara bakışını yansıtmaları açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Kaynakları / Primary Sources

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul, BOA

BOA, A.}DVN.MHM. 8-A/69, 8-A/71, 12/26.

BOA, A.}MKT. 23/82, 34/5, 39/46.

BOA, A.}TŞF. 3/63.

BOA, C.DH. 139/6948.

BOA, C.NF. 20/989.

BOA, HR.TO. 211/10.

BOA, İ.DH. 104/5252.

BOA, İ.HR. 53/2520.

BOA, İ.MVL. 63/1203.

KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi, Girne

KŞS. (Kıbrıs Şer'îye Sicilleri)

38, 39, 40, 41, 42, 47.

National Archive Kew/London, N.A.

İngiltere Konsolosu Niven Kerr'in 1845-1846 Yıllarına ait Raporlarına göre Kıbrıs...

N.A. FO. 78/621; 78/661 A; 78/802; 195/102.

Raporlar, Bültenler

Bultens and Others State Intelligence For The Year 1877. by T. Walker, Harrison and Sons, 1877.

Bulletins of State Intelligence, &c. 1843. F. Watts, Cannon-row, 1843.

Johnstone's London Commercial Guide, and Street Directory, Commercial Guide, and Street Directory. Barnab and Farley, 1818.

Report From Committees: Eighteen Volumes, (12. Part II.), Miscellaneous Expenditure Part II, Session 18 November 1847-5 September 1848. XVIII-II, 1847-1848.

Reports From Committees: Account, Public; Appellate Juristion [H.L.]; Diplomatic and Consular Services, Session 6 February-10 August 1872. 7, by The House of Commons.

The Annual Register, For The Year 1843, or a View of the History and Politics of the year 1843. F& J. Rivington, 1844.

The Annual Register, For The Year 1849, or a View of the History and Politics of the year 1849. F& J. Rivington, 1850.

The Annual Register, For The Year 1853, or a View of the History and Politics of the year 1853. F& J. Rivington, 1854.

The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1865.

The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Hand Book 1874.

The Foreign Office List, Forming and Compleat British Diplomatic and Consular Hand Book, 1877.

The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Year Book, 1899.

The Gentleman's Magazine by Sylvanus Urban, XX., New Series. John Bowyer Nichols and Son, 1843.

Thom's Irish Almanac and Offical Directory of the United Kingdom for the Year 1857. Ander Thom and Sons, 1857.

Gazeteler

The Edinburgh Gazette, N: 5913, 23 November 1849.

The London Gazette, N: 21038, 16 November 1849.

The London Gazette, N: 22858, 27 May 1864.

The London Gazette, N: 24428, 2 March 1877.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Arı, B. (2003). *The First Dutch Ambassador in Istanbul: Cornelis Haga and The Dutch Capitulations of 1612*. Unpublish Phd, The Department of History Bilkent University.

Arslan, İ. (2009). İngiliz konsolos raporları ışığında XIX. Yüzyıl ortalarında Drama Sancağı'nda bütün yetiştiriciliği ve ticareti. *Turkish Studies*, 4(3), 154-178.

Aymes, M. (2013). *A Provincial History of the Ottoman Empire Cyprus and the Eastern Mediterranean in the Nineteenth Century*. Taylor and Francis.

Bent, J. T. (1893). *Early Voyages and Travels in The Levant*. Hakluyt Society.

Cobham, C. D. (1908). *Excerpta Cypria: Materials for a History of Cyprus*. Cambridge University press.

Çelik, C. (2021). 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında Kıbrıs. Ö. Çakır, K. Çiftiyıldız (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar V* içinde (s.351-391). Berikan.

Çelik, C. (2021). *İdari ve Sosyal Dinamikleriyle İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878-1914)*. Libra.

Çiçek, K. (2001). Diplomat, Banker ve Tüccar: 18. Yüzyıl Başlarında Larnaka'da Para Ticareti ve Yabancı Sermaye. *Osmanlı Araştırmaları*, 21, 269-283.

Demir, R. (2021). *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münasebetleri (1580-1699)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demiryürek, M. (2008). XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı-Nederlanda ilişkileri ve Nederlanda'nın Kıbrıs konsolosluğu. *Kebikeç*, 25, 103-150.

Demiryürek, M. (2017). *Ottoman Documents on the English Ottoman Empire (1700-1800) Consulates, Consuls and Travellers*. The Isis Press.

İngiltere Konsolosu Niven Kerr'in 1845-1846 Yıllarına ait Raporlarına göre Kıbrıs...

- Demiryürek, M. & Yazar, H. (2017). Osmanlı arşiv belgelerine göre Kıbrıs'ta İngiltere konsoloslugu (1700-1800). *Belleten*, 81 (290), 89-134.
- Dinç, G. (2016). The Ports of Cyprus and the French Invasion of Egypt (1798-1801). *Mediterranean Studies*, 24(1), 23-46.
- Dinç, G. (2018). Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878). *Bilig*, 84, 243-271.
- Dörtok-Abacı, Z. (2006). İngiliz Konsolosluk belgeleri ışığında Bursa ekonomisi (1848 - 1896). *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(11), 159-171.
- Drummond, A. (1745). *Travels Through Different Cities of Germany, Italy, Greece, and Several Parts of Asia, as far as the banks of the Euphrates: In a Series of Letters*. W. Strahan.
- Epstein, M. (1908). *The Early History of the Levant Company its Foundation and its History to 1640*. George Routledge & Sons Limited.
- Erdönmez, C. (2004). *Şer'iyye Sicillerine Göre Kıbrıs'ta Toplum Yapısı (1839-1856)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Erdönmez, C. (2011). Tanzimat devrinde İngiltere Konsoloslarının Kıbrıs'taki faaliyetleri (1839-1856). *Bilig*, 58, 91-118.
- Erdönmez, C. (2019). Şer'iyye sicillerine göre XIX. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı-Rusya ilişkilerinin Kıbrıs'a yansması: Konsoloslar, tüccarlar ve ticaret. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 139-164.
- Erler, M. Y. (2002). Kıbrıs'ta Çekirge İstilas (1845-1869). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, X(1), 195-204.
- Fisher, S. (2003). The world are looking to us for Cyprus': the first British Admiralty survey of the island by Thomas Graves in 1849. *Journal of the International Map Collectors' Society*, 95, 35-47. https://www.imcos.org/wp-content/uploads/2016/10/Imcos95_winter2003_web.pdf, Erişim tarihi: 14.07.2021.
- Fletcher, J. (2008). Niven Kerr-Times Three. <https://www.genealogy.com/forum/regional/countries/topics/englandcountry/128884/>, Erişim tarihi: 19.10.2021.
- Gökbilgin, M. T. (1979). Konsolos MEB *İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, s. 836-840). Milli Eğitim basımevi.

- Gürkan, H. M. (2000). *Tarih İçinde Kıbrıs*. (Remzi Yektaoğlu Yay. Haz.) Galeri Kültür yayınları.
- Hadjianastasis, M. (2004). *Bishops, Acas and Dragomans: A Social and Economic History of Ottoman Cyprus 1640-1704*. Unpublish Phd, University of Birmingham.
- Hill, G. (2016). *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*. (Nazım Can Serbest, Çev.) Türkiye İş Bankası yayınları, 2016. (2010, İlk Basım 1952).
- Jeffery, G. (1918). *A Description of the Historic Monument of Cyprus*. Government printing office.
- İnalcık, H. (2000). İmtiyâzât. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 22, s.245-252). Diyanet Vakfı yayınları.
- Kocabaşoğlu, U. (2004). *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*. İletişim yayınları.
- Kurat, A. N. (1953). *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*. Türk Tarih Kurumu basımevi.
- Kütükoğlu, M. S. (1974). *Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münâsebetleri I (1580-1838)*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1983). Osmanlı iktisad tarihi açısından konsolosluk raporlarının ehemmiyeti ve kıymet. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 10-11, 151-166.
- Kütükoğlu, M. S. (1999). Ahidnâmeler ve ticaret muâhedeleri. G. Eren (Ed.), *Osmanlı içinde* (Cilt III, s.329-41). Yeni Türkiye yayınları.
- Lang, R. H. (1878). *Cyprus: Its History, Its Present Resources and Future Prospects*. Macmillan and Co.
- Luke, H. (1969). *Cyprus Under the Turks 1571-1878: A Record Based on the Archives of the English Consulate in Cyprus Under the Levant Company and After*. Oxford University press.
- Özkul, A. E. (2011). Kıbrıs'taki İngiliz konsolosluğu ve faaliyetleri. H. Çoruh M. Y. Ertaç-M.Z. Köse (Ed.), *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası* içinde (s.303-351). Yeditepe yayınevi.

- Özkul, A. E. (2012). Osmanlı Kıbrısı'nda ipek üretimi ve ticareti. Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Salim Çöhce, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, (Ed.), 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007, Bildiriler, Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, içinde (Cilt V. 2395-2409). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yayınları.
- Özkul, A. E. (2013). The Consuls and their Activities in Cyprus under The Ottoman Administration (1571-1878). *Turkish Studies*, 8(2), 239-283.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914* (4. Baskı). İletişim yayınları.
- Pringle, D. (2019). The Protestant Tombs in The Orthodox Churchyard of St Lazarus in Larnaca and Environs, 1673–1849. *Annual Review of the Cyprus Research Centre*, 39, 257-312.
- Samani, H. (2006). *Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Samani, H. (2017). Tanzimat döneminde Kıbrıs ticareti. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 790-814.
- Savaş, A. İ. (2002). Konsolos. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 26, s.178-180). Diyanet Vakfı yayınları.
- Saylan, K. (2018). Erzurum konsolosluk raporlarına göre 20. Yüzyıl başlarında Diyarbakır ticareti. *Journal of Social Sciences*, 8(16), 243-261.
- Stevens, J. (1710). (Ed.) *The Travels of Peter Teixeira from India to Italy by Land A View of the Universe: Or, a New Collection of Voyages and Travels into All Parts of the World with the Geography and History of Every Country*. J. Knapton.
- Türkhan, M. S. (2014). *18. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de Ticaret ve Haleb*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkhan, M. S. (2015). Doğu Akdeniz'de İngiliz ticareti: İskenderun-Londra hattında İngiliz ticaret filosu (1704-1706). *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, IV(2), 27-60.

- Türkhan, M. S. (2019). Osmanlı-İngiliz ticaret tarihinin İngiliz arşiv kaynakları: State Papers tasnifi üzerine bir değerlendirme. *History Studies*, 11(5), 1753-1772.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1949). Ondokuzuncu asır başlarına kadar Türk-İngiliz münasebetlerine dair vesikalar. *Belleten*, XIII(51), 571-648.
- Vlami, D. (2015). *Trading With the Ottomans the Levant Company in the Middle East*. I.B.Tauris & Co.
- Wilson, D. (2011). List of British consular officials in the Ottoman Empire and its former territories, from the sixteenth century to about 1860. [http://www.levantineheritage.com/pdf/List_of_British_Consular_Officials_Turkey\(1581-1860\)-D_Wilson.pdf](http://www.levantineheritage.com/pdf/List_of_British_Consular_Officials_Turkey(1581-1860)-D_Wilson.pdf), Erişim tarihi: 10.10.2021.
- Wood, A. C. (1964). *A History of the Levant Company*. (2nd edition). Frank Cass & Co.
- Yazıcı, O. & Tekin, A. S. (2017). Pedro Teixeira'in Seyahatnamesine göre XVIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin güney vilayetleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 161-173.
- Yılmaz, Ö. (2016). Türk deniz ticaret tarihinin kaynağı olarak konsolos raporları. Rahmi Deniz Özbay, Cihan Yapıştırın (Yayına Hazırlayan), *VIII. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu Bildiriler kitabı* içinde (s. 311-330). İstanbul yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Aim: This article provides an introduction concerning British consuls on Cyprus. At the time Niven Kerr was appointed British consul on Ottoman Cyprus in 1843 there was very little British trade with Cyprus. An aim of this article, which addresses the period from 1843 to 1849, is to show the importance of the Consular Report concerning Ottoman Cyprus of 1845 and its completion of 1846 that was presented by Niven Kerr. Although this report is mentioned by George Hill and Harry Luke in the multivolume History of Cyprus, aspects of these reports were ignored and its importance was not displayed as a whole, and in particular, the island's productivity with its exports and imports. These reports have not to date been the subject of a Turkish article.

Method: Primarily the reports prepared by Niven Kerr, other Ottoman archive documents and sharia records of the period were examined. In the light of this information, the attempt is made to understand the economic situation of the

island of Cyprus at that time. In addition, some biases in these reports were determined in the light of the information found in other sources.

Results: The 1845 and 1846 reports address a wide range of subjects, which, at that time, were comprehensive reports for British consular reports from Cyprus. In part this was a consequence of the change from Levant company consular appointments, who concentrated upon trade, to government appointees with a wider field of responsibility. Earlier consular reports from Cyprus had been largely trade related, this was the first report that addressed matters such as: the need for a British topographical map of the island, requested in 1845, the response was undertaken from 1849. These reports provided detailed information on population, wages, the confessional affiliations of the population, mining, industry, crafts, including weaving, cloth printing, silk thread production and weaving, daily wages for craftsmen, livestock: sheep, goats, cattle, pigs, turkey, chicken, game; forestry, water sources, and agriculture, land-soil types and respective land prices, and crops, including: wheat, barley, cotton, silk, natural dyes, olive oil, grapes and wine, locust-beans/carob, wool and salt combined provided in value 80% of exports, even though there were problems with the dirt in the exported wool. These reports displayed both the advantages of the island and the problems, including the frequent drought and the major locust problem, together with indicating some solutions to both of these problems. Imports to the island included: Sugar, coffee, cloth of various types, iron, gunpowder and the fez. The report notes the market garden sector would be greatly improved if European implements were utilised, but the small-holders were conservative and refused to employ modern implements. The drought and the locusts, the consul regarded, together with the Ottoman administration, as the major problems facing the island.

Conclusion and Discussion: This article also provides information from the relevant sharia registries in Cyprus and Istanbul, Ottoman archival documents and of the general situation of Cyprus at the time Niven Kerr's reports were prepared. Discrepancies and where these reports seem biased, are noted. It is the case that some of the problems highlighted in these reports of 175 years ago remain today, including the matter of re-forestation, reservoirs and water distribution to agricultural lands. Further, the report holds out no hope for the future of the island and its populations under Ottoman administration. The implication being, although not stated, that the island and its peoples would be better served under a British administration, which, combined with the requested cartographic work, placed the island on the list of prospective profitable British Imperial possessions.